

ERDÉLY NÉPEI.

AZ »ERDÉLY« NÉPRAJZI MELLÉKLETE.

AZ E. K. E. NÉPRAJZI OSZTÁLYÁNAK ÉRTESÍTŐJE.

1899.

II. ÉV 2. SZÁM.

A Kárpát-múzeumi gyűjtés gyakorlati szempontból.

Irta: Merza Gyula.

Mátyás király születése házának Kolozsvár város részéről múzeumi célra történt átengedése óta az Erdélyi Kárpát-Egyesület néprajzi mozgalmának a hullámai főként három irányt vettek, a melyek azonban mind közös célt szolgálva egy teljesen önálló és új közintézmény vázlatát hivatják lelki szemünk elé állítani. Ez a Kárpát-múzeum érdekében kidomborodott három irányzat *nép- és tájrajzi kiállítás* előkészítésében, *népszerű előadások* rendezésében és *rendszeres gyűjtés* megindításában nyilvánult.

Korszakos alkotás előtt állunk és a midőn annak kulturális hivatása és gyűjteményeink gyarapításának módozatai felől a nagy közönséget felhívásban tájékoztatjuk, a gyakorlati eljárás körvonalozása elől sem térhetünk ki, mint a melyet a gyűjtésnél követnünk szükséges. A néprajzi gyűjtés most még nálunk gazdag aratás reményességével kecsegtet.

Mindenekelőtt az arra vállalkozó nők kezeibe adjuk a gyűjtés sarlóját, a melynek nyomán kérékbe köthetjük a legdúsabb termés kalászeit. A nő különben is tapintatosabb, jobban tud a nép nyelvén és annak szívéhez beszélni, úgy hogy a tulipános ládák és ősi almáriomok mintegy önkéntelenül tárják fel előttük nem ritkán nagybecsű tartalmukat.

A hol tehát csak módunkban áll, ne mellőzzük az uri nők közvetítését, pláne olyan cikkekknél, a melyek a női foglalkozások és háztartás czimén a nőket közelebből érdeklik és a melyekhez, mint pl. himzések, népviselet stb. női hivatásuknál fogva is leginkább értenek.

Szerintem a *kiállítás* szempontjából legnagyobb gondot a mutatós és jellemző butorzat és foglalkozási eszközökön kívül a laikusra is legfrappánsabb hatást gyakorló szingazdag népviseletekre és a falusi házi iparcikkek eredetiségeire kell fordítanunk. Különben az összes néprajzi tárgyak két csoportra oszthatók; a tulajdonképeni néprajzi rész, a népépítést és házberendezést, a népviseleteket és himzéseket, a foglalkozási eszközöket, a népszokásokat, a népies irodalmat, a zenét, dalokat és tánczokat és végül a szocziológiát foglalja magában; a második csoport a néprajz segédtudományait vagyis a földrajzot, az embertant, a demográfiát és a népies nyelvészetet öleli fel.

Ez tehát röviden a váza a mi múzeumunk leendő tartalmának, melyhez aztán egy külön tájrajzi osztályban megfelelő képtár, térképgyűjtemény, a természet-tudományok és a turistaság illeszkednének be.

A vázolt keretek fokozatos kitöltésénél a gyűjtést illetőleg a következő gyakorlati kérdések lépnek előtérbe u. m.:

1. Kik volnának első sorban hivatva a gyűjtésben részt venni?

2. Hogyan és mily irányban volna a gyűjtés eszközlendő?

3. Melyek azok a főként jellegzetes vidékek, a melyekre különösen és mindenekelőtt súlyt kell helyeznünk?

Az első kérdésnél mindenesetre tekintettel kell lennünk a nép körében élő intelligensebb elemekre, de azok közül is a szolgabirákat, nagybirtokosokat, lelkészeket és néptanítókat tartom első sorban olyanoknak, kikhez felhívásainkat intéznők, a többiek (községi- és körjegyzők, járási- és körorvosok, falusi bírák, anyakönyvvezetők, gazdatisztek, kiskereskedők, vendéglősök, postamesterek és kisbirtokosok stb.) pedig csak másodsorban és az előbb felsoroltak után volnának a gyűjtés körébe bevonandók.

A gyűjtés mikéntje már kényesebb kérdés, a mennyiben az egyéntől és a körülményektől függ, hogy az illető mit lát meg és mi ragadhatja meg a figyelmét és hogy az egymás mellett heverő tárgyak közül ne a néprajzilag értéktelent hozza el, otthagya a becsesebbet.

A néprajzi régiségeknél pl. az évszám és egyéb felírások emelik azoknak a becsét, tehát ezekre különös figyelem fordítandó; az egyes tárgyakról hallott észrevételek pedig pontosan feljegyzendők. Azonban a gyűjtésnél az a vezérelv érvényesítendő, hogy lehetőleg az ajándékozás avagy a legcsekélyebb ellenszolgáltatás fejében jussunk a kívánatos tárgyak birtokába; hogy pedig ez minél nagyobb eredménnyel járjon, szem előtt tartandó a gyűjtők hely-, tárgy- és népismerete.

Ennek a fontossága mindenesetre figyelmet érdemel, mert az a gyűjtő, a ki valamely vidéken hazamosabb ideig lakott és bizonyos népfaj élet és foglalkozási viszonyaival ismerős vagy pláne családja révén bizonyos érzelmi és tekintélytkeltő tradícionális motívumok alapján a néppel bizonyos kontaktusban áll: magától értetik, hogy az ilyen egyén föllépése már magában biztosítja a sikert.

Igy pl. a székelység körében csak törzsökös székely ember küldendő ki a gyűjtésre, amennyiben még a más vidéki magyar egyén se ismeri oly alaposan az illető tárgyak helyi elnevezéseit s az úgynevezett kü-

lönleges tájszólásokban se árt az illetőnek némi ott-honosságot elárulnia.

A fölösleges idővesztésektől pedig csak az a körülmény kímélheti meg a gyűjtőt, ha megbízható kalauz segítségével indul el és mintegy rávezettetik a keresendő cikkek lelőhelyére.

Egyuttal fölvetendőnek tartom azt a kérdést is vajjon nem volna-e czélszerű, hogy néprajzi kirándulások rendezésével egy-egy vasárnapon az E. K. E. nép- és tájrajzi múzeumának jelentőségéről és a hasonló tárgyú kiállításról egyes főbb vidéki pontokon kellő előkészítés mellett a nép tájékoztatására vándor előadások tartassanak?

Természetesen a néppel való bánásban jártasabb egyének, mint már rámutattam, hamarabb megnyerhetik bizalmát az egyes földmives gazdáknak, kik rendszeren nagy bizalmatlansággal tekintenek a kaputos urak látogatásai elé s nem ritkán az adóemeléssel vagy kataszteri összeírással hozzák kapcsolatba az exekutoroknak vagy „földvevők”-nek tartott egyének illetén burkolt szándéku megjelenéseit.

Akárhány jobbmódu parasztgazda, ha saját papja révén felvilágosítást nyer az ügyről, szívesen fog talán még anyagi ellenszolgáltatás nélkül is egy-egy tárgyat ajándékozni, pláne ha be is bizonyosodik, hogy az illető tárgyon az ő, mint ajándékozó neve is ott olvasható s arról az E. K. E.-től az illető gyűjtő útján „írásos” köszönetet kapott.

A mi a jellegzetesebb községek összeírását illeti, ez a törvényhatóságok segítségével nem járna nehézséggel, de különben a különlegesebb vidékek, hol a gyűjtés-

nek főként nagyobb arányokat kellene öltenie, a szak-tudósok előtt, de még a laikus közönség előtt is eléggé ismeretesek.

Mindazonáltal lehetnek a forgalomtól félre eső és kivált havasi községek, a melyeknek egyes néprajzi sajtóságai elkerülhették az etnográfusok figyelmét és így talán még sem ártana a törvényhatóságokat ez irányban is megkeresni.

Továbbá azon kérdés is fölmerülhet, hogy hol és mikor gyűjtünk? Miután a gyűjtésből senkit ki nem zárhatunk, sőt abban úgyszólván mindenkinek részt kell vennie, tehát megkülönböztetjük a rendszeres gyűjtőt, mint a ki magánszórakozásból, kedvtelésből vagy az egyszerűet és hazafiságtól vezetettve kész szabad idejét ügyünknek szentelni.

Azonban fontos ránk nézve a műkedvelő gyűjtő is, a ki anélkül, hogy magát lekötne, az alkalmat mindig fölhasználja, hogy egy-egy a véletlen folytán szemébe ötlött néprajzi tárgy beküldésével érdeklődésének jelét adja vagy a nagy munkában való némi részvétellel ámbiczióját kielégítse.

Az első kategóriába tartozó munkatársaink nem átallják a padlást, félszert, pásztorkunyhót, a gazdasági udvart, csúrt, pinczét és az ugynevezett lomtárakat is fölkeresni, mert nem ritkán éppen az ilyen helyeken lehet a legprimitívabb és legrégebb butordarabokra és foglalkozási eszközökre bukkanni, mint a melyeket maguk a tulajdonosok is értékteleneknek tartanak, sőt örömet adnak túl rajtuk.

A templomok, az urasági udvarházak, papi és jegyzői lak, valamint az iskola-épületek csaknem min-

TÁRCSA.

A kicsi kigyó, a macska és a féreg.*)

(Hétfalusi csángó népmese.)

Mót egy árvo gyerek, neki csak anyja élt.
Küldi két krajcárra ecetér a fíjut.
Hozának egy macskát; megverték a fíjuk.
„Aggyátok a szegént nekem.” „Mit ac érte?”
„Édes anyám küldött két krajcárra ecetér.
Egyiket nektek adom.”

Viszi haza a macskát.

Anyja jól megverte; ennek is kell enni!
„Felit adom macskámnak, isze fiatal még!”
„No te akkor étlen marac.” „Béjosztom magamot.”

Elküldi az anyja néty krajcárra sójér.
A fíjokot találjo. Hoznak ety kis kigyót,
essze van rongálva.
„Ne báncsátok szegént, aggyátok nekem.”
„Igen, van es mivel megvedd eszt a kigyót!”
„Anyám adott néty krajcárt, hogy vegyek sót. Kettőt
nektek adok érte.”

Haza viszi a kis kigyót. „Hát eszt mijért hosztad?”
„Látod anyám, fiatal még. Még valami lessz belölle.”
Elküldi az anyja öt krajcárra pálinkájér.
Hozának ety férget¹⁾, össze van rongálva.
„Aggyátok nékem a férget, ne báncsátok!”

*) Minthogy a nyomdában nincsenek meg a szükséges fonetikus jegyek, a kiejtés hű visszaadása nem volt lehetséges. A középső é hang jelölésének egészen el kellett maradnia és a diftongusoké sem pontos.

¹⁾ féreg: egér.

„Igen, van es mivel megvedd eszt a férget!”
„Hiszem a csak kicsi állot!”

Haza viszi a férget. „No mos van mit táplálj!”
„Hadd el anyám, majd béjosztom én magamnak.”

Mindennap ett a fíjú; azoknak es adott
s még maratt neki is. Felnöttek mint hármon.
Aszongya ja kigyó: „Menjünk el apámhoz.”
„De hogy? merre mennyünk?” — aszongya a fíju, —
„Utot ki mutat meg? te csuszó jés mászó!”
„Hadd el kicsi gazdám, az én fejem utmutató.
Én feltekeredem a te nyakacskádra,
a merre a fejem, hogy előre mutat,
arra szegőgygyél csak, mer mi így elmegyünk.”
Ugy es tesznek ketten, elmennek szépecskén.
A kigyó előre nyujtogattya fejét,
lábo viszi ötet, mēre kanyarodik.
Mennek, mendegélnek, etyszer csak elérnek
egy naty sűrűségbe.
Aszongya ja kigyó: „Engegy nekem fíjam,
mert én most, én téged mektanittlak, hogy járj.
Menjünk az apámhoz, nagy bazsilikushoz,
de vigyázz magadra, mert úó örömibe
mingyár el nyel téged, de megin visszavet.
Kérdi tölled, mit kérsz? ígér neked mindent,
ezüstöt, aranyat, mindenféle kincset,
de neked, gazdácskám, legyen annyi eszed,
ne kérj gazdak kincset, kérd a varázsgyűrüt.”
„Te kigyó, mi van abban?”
„Abbizen gazdácskám, a mit te felgondolsz,
röktöm mektörténik. A nyelve alatt van
a bazsilikusnak, az íédes apámnak.
Igaz, rosszul aggya, de te nehoty tágics,
oda aggya mingyár, ahogy engem meglát.”

den valamire való községnek legmutatósbab házai. Azonban ez a gyűjtésnél nem lehet irányadó, mert még az ujonnan épült parasztházak sem szokták a régi lomot megőrizni, tehát zsinórmértékül azt kell elfogadnunk, hogy az utolsó faluvégi cigány putri vagy szalmafedte vályog gunyhó néprajzi szempontból akárhányszor becsesebb lelethez vezet, mint a földesuri kastélyok itt ott egészen modern fölszerelése.

Semmit sem szabad kicsinyelni, de mindenesetre a jobb és öregebb gazdák ősi házaiban több a kilátás az értékesebb tárgyak föltalálására, míg a szegényebb házak legfőllebb az értéktelennek tartott primitív holmik tekintetében lehetnek tanulságosak.

Hogy mikor gyűjtsünk, az a körülményektől függ; először is a mikor időnk van rá, vagy ha hivatalos illetőleg kedvtelésből tett utazásunk vagy barangolásaink alkalmával a falvakat útba ejthetjük. Vasár- és ünnepnap tán mégis a legjobb. Természetesen a szorgos gazdasági munka vagy a templomozás ideje alatt kevesebb eredménnyel kecsegtethetjük magunkat, mint alkalmasabb évszakban avagy a nap olyan szakában, a mikor az illetőket könnyebben megtalálhatjuk. Egyes tárgyak egyáltalában el nem szállíthatók vagy meg nem szereshetők s ilyen esetben nagyon fontos, ha az illető gyűjtő a hely és tárgy, valamint a tulajdonos megnevezésével ellátott hiteles rajzvázlatot bocsáthat rendelkezésünkre.

Egyes vagyonosabb községek vagy gazdag földesurak sokat tehetnének arra nézve, hogy egész szobaberendezésekkel vagy népviseletekkel járuljanak a múzeum megalapításához. És az ez irányban teendő meg-

felelő intézkedések nem hiszem, hogy eredménytelenül maradnának, pláne azon törvényhatóságok területén, a melyek bizonyos fontosságot tulajdonítanak, annak, hogy lakosságuk és vidékeik jellemzetesebb viszonyai az Erdélyi Kárpát-Múzeum keretében minél jobban visszatükröződjék. A gyűjtőknél irányadóul kell megállapítanunk, hogy a ki a gyűjtésre vállalkozik, mindenekelőtt bejelenteni szíveskedjék, hogy miket és milyen áron beszerezhető tárgyakat hoz javaslatba.

Természetesen figyelembe véve azt a körülményt, hogy a Múzeum megnyitását megelőzőleg kiállítás fog rendeztetni, mindenekelőtt a mutatósbab és egy kiállítás keretében hatást kelthető cikkekre terjeszszük ki a figyelmünket. Az ajándéktárgyaknál ez a korlátozás megszűnik.

A városi tanférfiak és ezek irányítása mellett a középiskolai ifjuságnak a közreműködése egy ország-részre kiterjedő gyűjtésnél alig volna nélkülözhető.

Ez annyival is fontosabb, mert a szünidei hazautazások és vidéki kirándulások mindmegannyi alkalomul szolgálhatnak, hogy múzeumunk javára úgyszólván játszva és minden nagyobb fáradság, sőt költség nélkül is a becses tárgyak egész tömege gyűjtessék össze.

Különben remélhető, hogy a tanárok a földrajz és természettudományok keretében a néprajzi ismereteknek a középiskolába való bevitelét, mint újabb kérdést, maguk között kellő megvitatás tárgyává teendik és akkor kidomborodhatnak azok a módozatok is, a melyek alapján és a kibocsátott tájékoztató értelmében a felsőbb osztályok tanuló ifjusága az iskolai hatóságok révén a néprajzi gyűjtésből is kivihetik részüket

Ugy es teszen a fiju, semmicse tágitott.
A nagy bazsilikus a fejit kidugja
s aszongya: »Nem adom, nekem lekföp kincsem.«
»Add át édes apám, mer fijd még jobb lessz.
E nevelt fel engem, az iédes gazdácskám!
,»Mesze, itt van nohát. De ezzel csalódom,
tudom, hogy mekcsálnak vele eccer-kéccer.
De vigyázz magadra, viseld gongyát ennek,
mer biz e jó szerszám!«

Haza megy a fiju az édes annyához.
Rozzant kis hajlék vót, amibe belépett.
Gondolta meg magát: »Most már ién magamon
immá segitthetek.'
Sziép ház áll ott szembe, abban ety sziép lejány,
— annak vót ety kedvese, a vörös kapitány
,Nohát ájj meg lejány én vislek el téged,
nem a veres kapitány!'
Gondolja magábo; Ez a mi kis házunk
legyen külömb, mind a veres kapitányé,
még öccöriziglen. Gyürüm nyelvem alatt,
aszť ez mektheheti.'

Reggelre virradnak, hát van ety palota,
a kin az embernek szeme szája elállott,
s a fiju külömb vót, mind eggy ezredes!
Annya álmélkodik, hogy szemit kinyissa,
nem tuggya hoty hol van.

»Fijam hol lehetünk, hisz ez bárói ház!«
,Nem anyám, csak nyugoggyál! Nekem van egy gyürüm;
poroncoj csak kávéť, érdzsd meg, röktön hozzák!'
Uťy tesz öreg anyó, röktöm, mingyár hozzák.
Van cseliéd tizenhat, madarak a gángba,
énekelnék, fűťyörésznek.

Meglássák ott szemköszt. »Hej az a kis kunyhó
mijenné vált, öccör nagyobb mind a mijénk!«

De kijáll a fiju. Nem es az a fiju,
gondojják a többijek. Jó reggelt kívánnak.
»Édes fijam hogy vagy?« ,Én bizony jól, szomszéd.'
»Látom, hogy jól vatytok, de ennyi kincs honnét?«
,Nekem van, nekem van, mer a mit gondolok,
minnyá mektörténik.'
»Jaj iédes fijam, igen sziépen kiérlek,
ez a mi sziép házunk legyen mind a tijeťek.«
,Igen, szomsziéd, igen, csak egy a kérésem,
lányát aggya nékem.
Velem boldogul él, megviseli magát.'

»Nohát, nohát. nohát, csapjunk mü ety csudát,
de ja mit én mondtam, történnyék, meg mingyárt.
Azonnal átadom a lejánt én neked.«

Elalusznak sziépen, hát külömb palota van
ellemen szomsziédnak.

Megy átol a fiju a juó szomsziéd urhoz.
,Én mektettem apám, a mit maga kiérdett,
most én kiérdem magát, aggya át a lejánt.'
»Nohát édes fijam, röktöm mekkeresem.«

A leján csak nyuzva menen a legényhez,
de kedvet juót mutat s esszeparosodnak.
No veres kapitány, mos te mit gondolhac?
Ugy vagy mind a korró a mező közepén.
A lejány es vissza huzná ja fejit
és kibujna a nagy gazdag palotából,
de mégis gondolja: »Talám jobb mekhuza a

Tudjuk a fontosságát és meg is kell becsülnünk ezt a tényezőt, mely lelkes idealizmusával a siker egyik zálogául tekintendő.

Köztudomású dolog, hogy a gyűjtés gyakorlati szempontjából legtanulságosabb helsinki múzeum úgyszólván a tanuló ifjuság hazafias közreműködésének köszöni létét.

Éppen ezért csak nyereségnek kellene tekintenünk, ha *Halász Ignác* dr. a finn-ugor nyelvészet egyet. tanára a finn nemzeti néprajzi mozgalmakról személyesen szerzett tapasztalatait az egyéb birtokában lévő és bizonyára becses adatokkal együtt alkalmilag népszerűen ismertetni sziveskednék. Ez annál érdekesebb volna, mert *Vikár Béla* a finn Kalevala melódiáit és remek magyar műfordítását csak minapában mutatta be, de egyuttal nem volna fölösleges a mi keletkező félben levő Kárpát-múzeumunkkal kapcsolatban egy a finn fővárosban már létrejött hasonló intézmény alakulásának előzményeit s a velünk rokon népnek egy csak hézagosan ismert néprajzi alkotását tanulmány tárgyává tenni.

A beérkező tárgyak törzskönyvelését, megfelelő magyarázatokkal és felírással való ellátását, csoportosítását és elrendezését már most meg kell kezdeni, mert máskülönben a gyűjtés rohamosabb megindulásával a felhalmozódás és a kikerülhetetlen összetévesztések a feldolgozást szertelenül meg fogják nehezíteni. Természetesen a feldolgozással a kiselejtezésnek folyton párhuzamosan kell haladnia, amennyiben a jobb kaiban lévő, tetszetősebb és tipikusabb példányok folyton kicserélendőek s a kevésbbé szép vagy jellegzetes

duplumok külön raktár szobába helyezendőek a más testvér-intézetekkel létesítendő csereviszony fenntartására. A múzeumi tárgyak szakszerű berendezése, csoportosítása és szobánkénti való osztályozása már nemcsak szakképzettséget, de izlést és a múzeumi berendezéseknél elsajátított jártasságot is igényel, ennél fogva mindenestre szakemberre bízandó. Ezzel kapcsolatban a tárgyak konzerválása, megvédése és ennél fogva megfelelő szekrényekben való elhelyezése felől szintén gondoskodnunk kell.

És most összegezni kívánom az elmondottakat, a melyek alapján meggyőződhetünk, hogy miután a gyűjtők túlnyomólag laikusokból fognak állani, tehát már ebből a szempontból sem fölösleges munka, ha a lelkesítés és a tudományos háttér üdvös céljai mellett a gyűjtésnek a *kiállításra való tekintettel* egyelőre praktikusabb irányt szabunk.

A gyűjtés praktikumával szerves összefüggésben álló kiviteli módozatokkal is szükséges behatóan foglalkoznunk, mert a gyűjtési eljárásra vonatkozó gyakorlati utasítások annyi meg annyi aprólékos, de szükséges részleteket világíthatnak meg, a melyek segítségével idő-, fáradtság- és költségkiméltést érhetünk el.

Hogy csak említsek pl. a nagy hűhóval való föllépés, vagy pénzünk fitogtatása és a tárgyak dicsérete rendszerint fölruogatják a szerényebb megszerzési árat. A gyűjtési praxis terén követendő irányelvek ügyrend alakjában való megállapításamég azt a hasznot is fogja hajtani, hogy abba a helyzetbe jövünk, miszerint a kérdezősködőknek a legtöbb esetben részletes felvilágosítással szolgálhatunk.

fejedet ety kicsit, míg az idő érkezik,
a mej mekszabaditt.*

Etyszer a többek köszt férje jól békáfol.
Kérdegetni kezdi: »Miféle dolog ez,
Hogy a mit te gondolsz, röktöm mektörténik?»
,Édes fijam ne báncs, mer ha én kimondom,
ti jaz én fejemet mingyár megbáncsátok,'
»Nem uty fijam, nem uty, mon csak el rendibe,
hiszem a te juó nőd talám nem árul el?»
,Nem hiszek én neked, mert bisz te csalfa vagy.
Kétszincségvel kivájsz töllem mindeneket.'
»Ó ién iédes férjem, nem bántalak téged,
mont ki csak hamarébb, nem lessz bántásodra.«
,Asszon, asszon, asszon, a fejemet birod.
Kimondom hát miégis, legyen a te károd.
Van egygy varázsgyűrüm az én nyelvem alatt,
a mekszinál mindent, a mit ién gondolok.
Hanem ezér, fijam, iédes feleségem,
mijattam te míg iélsz, boldog lehec örökké,
csak nőnek nem hiszek, mert te káromra jársz,
te veres kapitánt még most es szereted.
Ha kikapod töllem én röktön mehetek,
földönfutóvá én azonnal válhatok.'
»De ién, édes férjem, téged nem árullak;
iéltessen az isten sok számos éveken,
hogy boldogan éljünk családunk körében,
Hozd bé hát a kávét, Furuzs, asztat kérdem,
csináld meg az ágyot, édes szobalányom.
Lejárt már az idő, kilenc felié vagyunk,
nyukhassunk biékével, míg majd felvirradunk.*

Lefeküsznek sziépen s kezdenek jáccani,
az a fiatal pár, egymást csiklandani.

Addik csiklandozza a nő az ő férjét,
míg a varázsgyűrű kiszökik hejéről,
s egyet nagyot koppan.

»Hadd el édes férjem,
csak a kemencéről, csak a gyortyatartuó;
a macska elfutott, az ütte le onnat.«
»Nem ugy asszon, nem ugy, itt valami történt.
Mondám ugyebár, hogy fejemet elteszed?
Vett fel sziépen, vett fel, acca ide nékem
aszt a varázsgyűrüt, mert az az én kincsem'
»Neked én drágább mindeneknél vagyok,
hadd a gyűrüt nekem. próbájjam meg ién es.«
,Legyen hát a tíjed, de csak károdra lessz.
Tudom ién juól, hoty ti mostan elteszitek.
Van még egygy macskám és ety kicsi fiérgem,
visszahozzák azok, ne félcsezen engemet.«
Azzal elaluszna. Mikor megvirradnak
az asszon s a fiju, — a régijes kunyhó!
Ugy marattak sziépen, mint vót régi időön.
A fiju mektutta, hogy úó meg van csalva;
nem vót micsinájjon, — az idő sorra jár.

A nő veres kapitányval szegüődött el sziépen.
Gyűrű hatalmával oceján tengeren,
nagy oceján felett egy vár láncon függött,
veres kapitán és a nő benne éltet.

A fiju mektuggya, hoty hoá ment nője.
Kérdi ja macskáját: »Nohát édes macskám,
tám megöregettél? legyél segicségül
az ém bajaimba.'

»Csak ne busujj gazdám! Meg-meg indulhassunk,
de három iziglen mek kell, hogy mi térjünk,
mer a nagy oceján hobokval van teli.

Vándor cigányok kincse.

Téglás Istvántól.

Esetleges meglepetések kikerülése céljából ve-
gyük tehát számba azokat a nélkülözhetetlen és a ta-
pasztalat útján tökéletesíthető gyakorlati utasításokat, a
melyek tekintetében és egy kidolgozott terv keretében
egyes gyűjtők hozzánk tanácsért folyamodhatnak.

Persze, hogy az összes gyűjtések Achilles-sarkát
képező pénzügyi tekintet az elméleti és gyakorlati szem-
pontokkal az egész vonalon összhangba hozandó.

Azért tehát, a ki másként nem támogathatja az
E. K. E. néprajzi mozgalmát, járuljon ahhoz pénzadó-
mánnyal, hogy a néprajzi alap gyarapításával növelhessük
azt az anyagi erőt, a melyből majdan a Kárpátmúzeum
tündöklő szellemi fénye fog szárnyakat ölteni. Hogy ki ki
mit gyűjtsön, arra irányt jelöl a kibocsátott néprajzi tájé-
koztató, melyet minden érdeklődőnek meg kell szereznie.

Még másfél éve sincs, a mióta Erdélyben ki-
bontottuk a néprajzi lobogót és ime egy nálunk
eleddig ismeretlen tudományág ápolására összetobor-
zott lelkes kis gárda lázas tevékenységgel bizonyí-
totta be, hogy országrészünk, mint a néprajzi tarkasá-
gok káprázatos szép virágszőnyege a leghálásabb talaj,
hol fölépíthetjük a Kárpát-múzeumot, a nép- és tájrajz
istennőinek e valóságos Walhalláját.

Néprajzi szempontból talán nem érdektelen, ha
egy vándor cigány család kincsét mutatom
be e helyen.

Az „Ethnologische Mitteilungen aus Un-
garn“ című folyóirat V. kötetében olvastam a *Herrmann*
Antal dr. szerkesztő tollából megjelent ily tárgyú köz-
leményt és az juttatta eszembe, hogy ily kincseket a
kóbor cigányoknál én is láttam. Ime a véletlen közbe-
járt, hogy most ismét nyílt alkalmam ily kincset
megtekinthetni.

A múlt évi november 6-ikán a Kolozsvárról több
évi keresményével haza, Komjátszegre, igyekező Kis
Klára nevű leány Bányabükk közelében az Angyel
Gyurka vajda vezetése alatt álló, névleg mező csikudi
illetőségű, de tényleg hazátlan kóbor cigány-csoport-
tal találkozott. A cigányok Kis Klárát pénztől meg-
fosztották s ezen tettük miatt ők a tordai kir. törvényszék
börtönébe, értékesebb holmijok pedig a kir. törvény-
székhez letétbe kerültek. Itt az irodaigazgató és a bíró
urak szivességéből azokról méreteket és rajzot vehettem.

Az Angyel vajda cigány-csoportjának kincsei kö-
zött a legértékesebb két darab csaknem teljesen egyenlő
nagyságú és stylü ezüst kanna. Mindkettőnek ma-
gassága 14, illetőleg a fődéllel együtt 24 cmtr.; alak-
juk felfelé keskenyedő henger, melynek átmérője alól
13 és felül 9 cmtr. Mindkettő dúsán van előntve finom
kivitelű renaissance stylü dombor díszítéssel. A kettő

De mit es nézünk, mit; még van ety fiérgünk,
vigyük el gazdácskám, hátha hasznát vesszük!²⁾

Elindulnak hárman, mennek, mendegélnek,
oceján martýára sötétbe érkeznek.
Aszmongya a fíju:
,Ó édes, jó macskám, már mos micsinájjunk,
arany függő várhoz, hogy mi eljuthassunk?
Atty tanácsot macskám, el vagyok busulva,
s nincsen honnan várjak segiccséget, nincsen.
Elöttem csak a viz, szinte közepéjig,
arany függő várnak lombja odaérik.
,»Nem ugy gazdám, nem ugy én téget tanítottak,
próbájjunk csak uszni!«

De mek kell térjenek, nem tudnak evezni.

Fonnak üök egy jászot³⁾, azom mekpróbájják,
de csígojavessző³⁾ vizet átreszti.
Vissza kell térjenek, nem akarnak halni.

Megin tanácskoznak mitevők legyenek.
,»Hadd el édes gazdám, — a macska aszongya —
mer ién kisegittlek.«

Közel vót a nádos; fonnak ők egy gyéként,
azom próbálnak hát arany várhoz jutni.
Nem lehet, nem lehet, a nád gyenge s hajlik,
vissza kell jöjenek egészen a martig.

²⁾ jászolt.

³⁾ kosárfonó fűzfavessző.

,»No macskám, no macskám, édes kicsi macskám,
atty tanácsot mostan, mer a szüvem reped.
El iére most végem, segiccs rajtam kérlek.
,»Megmentam, ugyebár, iédes kicsi gazdám,
háromszor kell téni, negyeccer próbálni!«

Elmenyen a macska a nádosba vissza,
mongya a gazdának: »Édes jó gazdácskám!
Köss ety kéve nádot, új rá mind lóhátra,
lovat szoktad ülni. Végy öledbe engem,
férget kebeledbe, itt tám elmehetünk
függő várház iérve.«

El es iérték sziépen a naty függő várot,
arany láncon függött oceján közepén.
Veres kapitány ott benne büszkén élhet,
de most ostromolják, csellel mit tehetnek.

Tanácskoznak sziépen, aszmongya a macska:
,»Várjuk el setétig, akkor már tehetünk,
a mit nekünk teccik.« Aszongya a féreg:
,»Biz jól gondoltátok, mer én akkor teszek,
mit ti nem es tuttok! Ki rágom az aituót,
ety kis likat rágok, ahol én beférek,
ajtuót nyitok nektek, ti jes bé jöhettek.
Csakhoty csuszva s mászva, léptetek ne halcék,
ajtó csikorgása töllem nem hallacik.
De mi jott ne, mi a? talám bors, paprika?
farkom es van hátul? — Van viz es. Bémártom,
ugrok egyet elől, bié a paprikába,
azután én sóba, borsba, egybe másba.
A farkomat így én jól megvastagítottam,
veres kapitánnak száján vegig huzom;

közötti különbség csak a motívumokban van, mert az egyiknél a szőlő, a másikon a rózsa használt fel. Fődeleiket is egy egy vertművű csokor ékesítette, de egyikről a csokor letöredezett, darabjai azonban megvannak. Ily szép művű ezüst kannát ma már ritka helyen láthatunk.

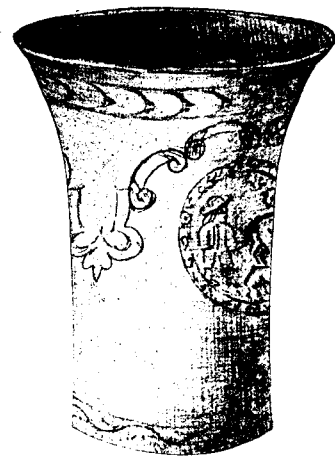

A két kannánál ha nem is értékesebb, de mindenesetre érdekesebb a 4 db elég tekintélyes méretű ezüst pohár, melyek közül a 3 jellegzetesebbnek rajzát be is mutatom.

Ezek hasonlítanak az általam régebben is látott vajdapoharakhoz, de hasonlítanak a tejedelmi korban az előkelőbb családok által közönségesen használt ezüst poharakhoz is.

A 4 pohár közül a legnagyobb 28 és $\frac{1}{2}$ cntmtr magas, alól 11 és felül 14 cntmtr átmérőjű henger, melynek felső széle, az az a száda, kevésbé kifelé hajlik. Elég csinos beosztású vésett díszítését érdekesebbé teszik a cigányokra vonatkozó képek. Három medaille-szerű kép van a pohár oldalán. Az első kép rajzomon is látható. Ezen a cigány sátor és az előtt egy férfi alakja látható. A férfi a cigányok ünnepi ruháját viseli s bal kezében a vajdapoharat emeli magasra. A második képen egy délcégen visszanező paripát csufolni látszik a vajda, mert jobbajával hosszú orrot mutat a lónak. A harmadik kép tárgya a disznó etetés. Egy fiatal ember teknőből (vagy

talán rostából) ételt hint egy kerített hely mellett álló malacznak és sertésnek. Az általam elősoroltakon kívül mind a 3 képen lombok, illetőleg bokrok is vannak és a képeket kerítő keret is lombdíszszel ékes. Az első kép alatt: *Fankó*, a második alatt: *Bankó* és a harmadik alatt: *Resmes* felirat, talán a képeken ábrázoltak nevei, olvashatók.

A második pohár törpebb, de szélesebb és csinosabbalakú az előbbinél. Ez 25 cntmtr magas, alól 11 és felül 16 cntmtr széles. Vésett díszítése, valamint az azok közé foglalt egy kép kerete hasonlít az első poháron látható díszítéshez. A kép egy magaslatról visszatekintő lovat és egy hosszú hajú cigányt tüntet elő. Felirata nincsen.

A harmadik pohár 24 cntmtr magas, alól 13 és felül 16 cntmtr széles. A mint rajzom is mutatja, díszítése elüt az előbb említett két pohárétól. Ez dúsabban van ékesítve. Czimer-paizsához hasonló keretben stylizált lombok — talán bokrok — fölött egy tornyos várra süt a nap. A pohár tulsó oldalán hasonló keretben és hasonló bokrok fölött cigány sátor előtt egy igen primitív módon bekarcsolt női alak emelkedik. A nő fején széles karimájú és egy tollal is ékesített kalap látható.

ptüsszent egyet-kettőt, mék hurut⁴ is tölle!
Édes juó gazdácskám; Varázsgyűrű, mesze!⁵

Jól van férgem, jól van, e kellett ién nékem,
már most nem busulok, itt van az ién kincsem!
Gondolja magábo: E függő palota
aranyos lánczostól, minden szerszámostól,
távozzék most vissza az én kis kunyhómra.
A veres kapitán, az ién csalfa nőm is
vele együtt vissza. Alugyanak szépen
ahol most alusznak, míg áthivom őket,
az ő apját s anyját. Csalfaságnak vege,
eltörött a lába.
Aszongya a macska: »Hadd el, hadd el, hadd el,
majd meg lássák ötöt!« Eljö édes apja,
ez a csalfa nőnek egyet rittyent kettőt,
az álom kiszökik a nőnek szemiből.

Aszongya az apa: »Hát te miczináltál?
Nem megmontam neked, hogy ne kelljen kettő?«
A veres kapitány a veszéjre felkel.
Mekfogja a fiju, nyomba megnyuvassza.⁶
A macska jes szökik, torkát mekszakiccsa.
A nőt vitték, vitték oceján martyára,
onnan elvitték öt egy naty szigettájra,
cty kisburdót⁶ ástak a csalfa nő számra,
olt hatták öt sziepen, eszt meg érdemlette.
Csalfaságnak bizen ez mindig a biére.

⁴) köhög.

⁵) megfojtja

⁶) földbe ásott primitív kunyhó.

Nem hazuttam ién se, mástól hallottam es,
én mástól hallottam, bocsássatok ti jes.
Arra kérek titeket, higgyétek el nékem,
Mesémnek itt vége.

Ezt a mesét, a mely ritmikus formájánál fogva unikum a magyar népmesék közt, ez év tavaszán *Pürkerecen* jegyeztem le *Fazikas Főris Mihály*-nak, egy odaváló 45 éves csángó embernek a szájáról. A mesélő könyv nélkül tudta az egészét és világos tudatában volt annak, hogy rigmusokat mond, mert többször megakadt, ha a rigmust eltévesztette és gyakran helyesen ki is javította.

Ő még legényke korában tanulta két öreg pürkereci csángótól, *Móki Gyurkától* és *Szakál Istvántól*, kik ma már nem élnek, de a maguk idejében több ember egybehangzó tanúsága szerint mindketten híres mesélők voltak. Főris Mihálytól tudtam meg még azt az érdekes adatot is, hogy Móki Gyurka és Szakál István a havasi erdőkből favágás vagy fűrészelés közben rendszeren a fejszecsapások vagy fűrészjárás taktussára mondták ezt a mesét, még pedig felváltva, néhány szót, vagy sort az egyik és néhányat a másik.

Brassó.

Horger Antal.

A 4-ik pohár a legkisebb, de még mindig elég tekintélyes terjedelmű, mert 22 centiméter magas; alól 11 és felül 13 centiméter széles. Díszítése semmi nevezetést nem mutat, azért csak a reája karczott képekről vettem rajzot. Az egyik kép valószínűleg magát a vajdát ábrázolja, a mint lófarkkal ékes sátra előtt a vajda poharat magasra emeli. (Ez a kép hasonlít a nagyobb poháron lévő kép egyikéhez és talán másolata is.) A második képen talán a vajda neje van megörökítve, a mint a rostából kukoriczát (vagy más magot) szór egy malacz és egy disznó elé egy váluba. Fölötte ívszerűen *Lakatos Patro* olvasható.

ablak nyílik, az udvarra egy. A háznak van tornácza is, rendszeren deszkakerítéssel körülveve. Az udvarra a bejárat a kis ajtón és a kapun át történik. A kis-ajtón fedél van. A kapu magas deszkából készül, s két felé nyílik. A kisajtó homlokzatára, vagy oszlopára némely helyen még felírják, hogy melyik család és mikor építette.

Az első ház ünnepies alkalmakra való; a kis ház mindennapi.

A ház berendezése.

A régies berendezést mármár sok helyt nem tartják meg, mert *úrizálnak* az emberek. De azért van még igen sok régies berendezésű ház is.

Elöl van elhelyezve az asztal, a két ablak között. Rendszeren „*abroszszal*“ van betetítve. Elöl van még a barnára festett nagy láda is, mely tele van ruhával. A ház két oldalán két ágy; az egyik sok párnával feltetítve, s színes takaró rajta. Az ágyak előtt egy-egy hosszú festett *karszék*. A ház első és hátulso részén a padláshoz közel van két festett fogas. Ezekre akasztják a kancsókat; tartójára tesznek virágos porcellán *tánygyérok*at. Van olyan ház is, hol csak szegekre akasztják a tányért és kancsót. Sok helyt egy tányér, egy kancsó van egymás mellett. — Van almárium is a háznak egyik oldalán. Sok helyt van *tülés*, tányérokkal.

Az úriasabb berendezéseknél ott van a kanapé is, a ház első felén.

Sok helyt a régies berendezést felcserélik újjal, a mennyiben a falon a tányérok és kancsók helyett képek vannak. Ott van a király és királyné képe. Vannak *világi* képek, de vannak *szent* képek is, Jézus, Mária és a szent-családot ábrázolók. Sok helyen az egész ház *kürüdes-kürül* van rakva.

Világító eszközül a petroleum-lámpát használják, a mely az asztal felett *csüng*.

Konyhaeszközök.

Konyhaeszközök: a fazék, lábas, villa, kalány, virágos porcellán tányér, kandér, (melyben a tejet viszik a piacra), laskanyútó, lapított, dagasztó- és szappanyozó tekenyő.

Ételek.

Kenyér. Reggel tej, vagy szalonna; sok helyt kávé. Délben valami főzelék-féle; kaszás lé is. Valami csontos húst megfőz, megsavanyítja, feleresztli liszttel, *tőfellel*; ez a kaszás-lé. Este hasonlólé; puliczka is. Vasárnap délben: tyúkhús leves, hosszulaskával; van aztán feleki-rétes, palacsinta, van kürtöskalács. Ha mezei munkára mennek, rendszeren túrót, vagy szalonnát és kenyert visznek. A napszámosoknak estére sokszor készítenek zsiros reszelt-tésztát.

A család.

A családban fő a férj, kinnek az asszony *felesége*. Az asszonynak a férj *az én uram*. A gyerekek a szülőknek *cseléggyei*.

Ott van az após, ki *apám uram*, az anyós *anyám asszony*. A nagyapa a gyermekeknek: *bapó*, a nagyanya *nanó*.

Ruházat, külső viselet.

A férfiak nyáron mind kerek fekete kalapot viselnek; télen kalapot vagy fekete sapkát. Tavasz és nyári hétköznapon *lájbit*, *nadrágot* és *csizmát*, s ünnepen kék ujjast hozzá. Téli hétköznap a férfiak a fekete és fehér szűrt viselik. Viselik a hosszú bundát és a kék ujjast is. A legények csak ujjast viselnek mindig. Munkaközben úgy a férfiak, mint a legények surcot kötnek ma-

pek s miután a képek a cigány életével, kedvenc állataival és tárgyival összefüggésben állanak, azon képek az ötvös által a cig-

gányok megrendelésére és nem a sablonszerű minták szerint állítottak elő.

A mint már említettem is, a vajda-poharak hasonlítanak a régebben a főrangúak által közönségesen használt ezüst poharakhoz. Ily alakú, de ritkán ily nagy méretű poharakat láthatunk a múzeumokban. (A m. nemzeti múzeum ezüst poharai közül kiténik az I-ső Apaffy fejedelem híres kincstárnokának, a gazdag Apor István grófnak egy ily alakú és ily öblös térfogatú pohara, mely leszámítva a dús díszítés finomabb kivitelét és a címér alkalmazását, hasonlít az itt felsorolt vajda-poharak 3-ikához.) Régebben az iparosok czéhmester poharakul szintén ily poharakat használtak.

Az Angyel-féle cigány-karaván kincseihez tartozott még 8 ezüst gomb, 3 ezüst kanál, 2 tajték pipa, 1 ezüst óra és 1 ezüst érem.

Az ezüst gombok a szokásos vajda-gombok és pedig közülök 6 félgömb és kettő hosszúkás egres alakú. A félgömb idomúak körül a 2 nagyobb 5 centiméter és a 4 kisebb 35 milliméter hosszú; az egres alakú gombok pedig 6 centiméter hosszúak. Az ily gombok közül a cigány-vajda mellényére, illetőleg ujjására rendszeren 7 darabot szoktak alkalmazni.

A kolozsvári hóstátiak.

Néprajzi vázlat.

Irta: Németh Sándor.

A ház.

hóstáti magyar ember mind földművelő, baromtenyésztő. Udvara, — ennek megfelelően, — tágas. Házát újabban kőből építi. A jómódú úgy építi, hogy van benne egy első ház, az utca felől, s a kis ház belől. Az utcára rendszerint két

guk körül, hogy a nadrág ne kopjék és ne *szeunyüljön*. S ez már annyira szokásos, hogy így az utcán is végig mennek.

A legények nem viselik a szűrt. Nyáron *lájbit*, télen ujjast. Ünnepen, tavasszal, nyáron és ősszel a férfiak és legények kék nadrágot, kék ujjast viselnek és golyos inget, a mely kevéssé kilátszik az ujjas alól hátul. A legények minden időszakban ujjast viselnek, csokorra kötött piros és fekete nyakkendőt is, pirosat lakadalom, feketét temetések alkalmával.

A fiú gyerekek hasonlóan kalapot vagy sapkát, nadrágot és ujjast viselnek. Gyászjelt a férfiak nem igen viselnek, a mint az egyebütt sem szokás a népnél.

A közeprendű és öreg asszonyok ruházata nem fekete, hanem a szürkés és barnás között váltakozó és kékes is. Télen bolti, nagy *szőr-keszkenyő*, általában szürke. Testhez álló ujjas; rendszeren karton szoknya, bő ránczczal, de rövid állással, ezért a hóstáti magyar asszony könnyed, fűrge, gyors járású. Az új asszonyok általában világos ruhát viselnek. A keszkenő mindig fehér, olyan felselyem Télen már ők is a barna bujkát és kendőt viselik

Az új asszonymak van fehér főkötője, melyet halálakor fejére tesznek

Gyász alkalmával fekete karton szoknyát és *keszkenyőt* viselnek, melyek néha fehér pettyezették.

A leányok öltözete mindig világos, csak a *keszkenyő* zöld és pirosas. Hajukat hátul fonatba fonják és piros vagy nemzeti szalagot kötnek a végére

Sajátságos, hogy míg egyebütt a hajadon leányok *hajdan fön*t járnak, addig itt ők is *keszkenyőt* viselnek mindig, a mi talán onnan magyarázható, hogy ők is hordják a tejet *fejükön*, ép úgy mint az asszonyok.

Mikor azonban esküvőre mennek, akkor a menyasszony és *nyuszójólinyok* is hajadon-fön vannak.

Gyászjelt a leányok sem igen hordanak, legfőnnebb a hajukba fekete szalagot kötnek és fekete kendőt viselnek.

Foglalkozás.

Az asszonyok nem szoktak sem fenni, sem szőni. A téli estéket nagy-részt *tollu-fosztással*, törökbuza-fejtéssel és varrással töltik. Mert úgy a saját ruháikat, mint a férfiak tehérneműit maguk varrják. Semmi varrottas és szőttes ruhájuk azonban nincs, mert mindent boltból vesznek. A nők mezei munkát sem végeznek, csak káposztát, pityókát, paszulyt ültetnek. Otthon aztán a veteményezést ők végzik. A zöldséget, tejet ők hordják a piacra, — a fejükön. Ha sokfélélt visznek, s a fejükön el nem vihetik, a kis egy lovas szekérbe teszik. Igen gyakran maga az asszony a kocsis.

Gazdaság

A hóstáti földművesnek ekére, boronára, kaszára, sarlóra, ásóra, kapára, csépre, szekérre, ostorra, szórólapátra, rostára, seprűre, villára, gerebjére stb. vanszüksége.

A törökbuzát szedi, a buzát aratja és csépli.

Mikor a búzaaratást elvégzik, koszorút kötnek s az aratók közül egynek a fejére teszik, s ez megyen elől. Menetközben énekelnek. Mikor aztán beérkeznek saját utcájokba, a szomszédok leöntik azt, kinek a koszoru fején van. Otthon a gazda jól megvendégeli őket és még pénzt is ad nekik.

A törökbuzát tokjától hántja, a törökbúza szemet lefejtí, s a gatzól megrostálja. A fűvet lekaszálja. A kaszálást „rúd-számra” adja ki. Egy rúd fűvet egyember két és fél nap alatt kaszál le. Ára 2 fnt 40 kr. — Gereblyével *ódalazza* a szénát, azután *vontatja*. Az ódalazás és vontatás a következő: Az elterített szénát a rét hosszában gyűjűk össze, két oldalra; közből utat hagy-

nak. Mikor így megódalazták, az ódalak végén egy csomót készítenek. Azt aztán lánczczal körül kötik s tehének után akasztják. Ekkor aztán végig hajtják az ódalak közt, s az ódalakról a szénát csomóra rakják s úgy vontatják össze egy helyre. Innen aztán hazaviszik. A szekérre rendkívül szélesen rakják, hogy könnyen ne borúljon. Otthon aztán kazalba rakják.

A gazdálkodás módja.

A szénán tehéneket tartanak. A tejet aztán rendszeren az asszonyok viszik a fejükön minden reggel rendes házaikhoz. A törökbuzát és búzát, a mi felesleges, eladják. A mit megtartanak, a *hijuba* teszik, vagy koszoruba fonják, s a *kakásüllőre* teszik. A zöldséget pedig úgy osztják be, hogy egész esztendőn át abból is pénzt szereznek

Oktober végén van egy hires vásár, melyen a hóstátiak nagy rakott szekerekkel rakódnak ki a Belközép utcába, mind kétfelől egész sort képezve. Itt látja az ember, hogy mily nagy mennyiségű zöldséget természet a hóstáti. Ekkor szerzi be a kolozsvári közönség a szükséges zöldséget télire a hóstátiaktól. A hóstáti a verembe és pinczébe még annyit elteszen, hogy egész télen vigyen az asszony a piacra belőle.

Alkalmi szokások.

Karácsoni bethlehemesek nem járnak. A gyermekek ismerősökhöz még elmennek *kántálni*, mikor is krajczárt és kalácsot kapnak; de már ez is kezd kimenni divatból.

Régebbi időkben a farsangon sok tréfát űztek. Most kevesebbet. Lakadalmazás alkalmával felöltöznek betyároknak, kisasszonyoknak s másfélekének, s elmennek a lakadalmas házhoz. Ott egy táncz az övék, kapnak egy pár pohár bort is; aztán elmennek haza.

Húsvét másod napján a gyermekek elmennek öntözni s piros tojást kapnak.

Az ifjak tánczba is mennek. Régebbi időben vasárnap délután 3 órától reggelig. Már szombaton délután kezdik. Ez a táncz valamelyik gazdánál van; nyáron a csűrben, télen a házban. Minden legény gondoskodik leányról: elmegy a leányért és elviszi a *tánczba*.

Keresztelés

Születés után 3 - 4 napra rendszeren megkereszteltetik a gyermekeket, a mi a nép vallásosságát mutatja. A keresztelés rendszeren a pap házánál történik. Az apa, a keresztanya, a bába-asszony egy egylovas szekérre ülnek. A bába tartja kezében a gyereket. A mikor a paphoz érkeznek, a keresztanya veszi ölébe s tartja a keresztvíz alá. A keresztapa nagyon ritkán jön el a keresztelésre.

A keresztelés ideje rendszeren vasárnap délután. Csak rendkívüli esetekben történik máskor.

A keresztelés estéjén a keresztapa és keresztanya vacsorán vannak. Régebben nagy vendégeskedés volt, mikor aztán pénzt gyűjtöttek a gyerekek és a bába-asszonymak; de ma már igyekeznek röviden végezni a lakomával. Az anya 8 napig marad ágyban. Az anyának a szomszédok és ismerősök, szokás szerint, ételt visznek.

A lakadalomról külön *czikkben* lesz szó.

Betegség; haláleset; temetés.

Betegség alatt a szomszédok és ismerősök sok látogatást tesznek. Mikor halálához közeledik a nagy ember, úrvacsorában részesül, *hogy kibéküljön Istennel*.

A halott-mosást a háziak közül végzi valaki. Azután jó a felöltöztetés. Férfival elteszik ujjását, kalap-

ját; az asszonyt főkötőjét és ünnepi ruháját, koporsóba teszik; lábát a nagy lábujjknál összekötik, állát is felkötik. Így aztán a *kalandas nyútóztató-padjára* teszik. A kalandas a földművelőknek régi temetkezéscyulete, melybe a ki belép, kötelezi magát a sírásra és a temetésen való részvétellel.

A halott lábához egy kis asztalt helyeznek, mely szintén a *kalandas-é*, ezt fekete posztóval beterítik. A falon levő tükröt is feketével bevonják. Estve van a *virrasztó*. A kalandos *dékányja* gondoskodik, hogy kik legyenek a virrasztóban. A virrasztóban sokszor szent énekeket énekelnek a *kalandas nótárius* vezetésével; de sok helyt elmarad az éneklés, mert az ital oly állapotba viszen egyeseket, mely nem alkalmas a vallásos ének éneklésére. Sok helyt a virrasztó is elmarad a költség miatt.

A temetés ideje mindig délután van, délelőtt soha. A temetés mindig népes. Egyik utcza elmegy a másik utcza halottja temetésére. A halotti szertartás a háznál történik; legtöbb helyt ott van a földművesek dalkara. Ez énekel előbb egy gyász-éneket; azután a pap mond egy alkalomszerű halotti beszédet s ennek végén a búcsúztatót. A búcsúztatóhoz a neveket a *kalandas nótárius* írja le. E *búcsúztatás* nélkül temetés nem történhetik; ebben kívánnak a halott részéről szerencsét, áldást, békességet az élőknek. A leírt neveket a pap szakaszonként olvassa, s minden szakaszra bibliai vonatkozású áldással végződő beszédet mond.

Az egész szertartást a pap végzi a nyílt koporsó lábánál. Benn mindig csak asszonyok vannak; férfiak csak a gyászolók részéről. A többi férfiak mind künn állanak az utcán.

A dalkar utóéneke után befedik a koporsót. A halottan semmi ruhát kötve nem hagynak. Az asszonyok ruháját még meg is hasítják (hogy valaki el ne lopja).

Ekkor útnak indul a menet. Elöl a férfiak, sorjában. Legelől a pap megy a *kalandas apával*. (Ez a kalandas gazdája, nála vannak a láda, a nyútóztatópad, a kis asztal, az ásó.) A nótárius is ott van a temetésen s a virrasztóban is. A pap után megy a dalkar, mely a hóstáti utczában énekel, a belsővárosban nem, a temető-kapú előtt újból s a sír mellett is.

A koporsót vagy gyászszekér viszi, vagy a kirendelt tagok felváltva.

A halott után mennek a gyászolók és az asszonyok csoportosan. A leányok külön csoportban mennek az utcza egyik oldalán.

A hóstátinak külön ingyen helye van a temetőben, s oda viszik abba a sírba, melyet részére a dékán által kirendelt kalandas sírásók ástak.

Sírba tevés előtt rövid imádságot mond a pap, s búcsúztató verset mond a kalandas nótárius. Aztán névsort olvas. A hiányzókat *felváltja*, s 10 krral büntetik.

Ha kisebb gyermek hal el, gyászszertartás nélkül temetik, de a *muzsika* el nem marad, mert *ezzel adják férjhez, vagy házassítják meg*.

Olcsóbbféle koszorúk vétele itt is szokásos. A torozás nem divat, de a sírásóknak pálinkát és ételt adnak. Ha nem adnak, 75 krajczárt fizet a halottas háznak, — *kosztpénzül*.

Néphiedelem.

A hóstáti ember is azt hiszi, hogy vannak emberek (különösen asszonyok), kik a tehén tejét elveszik. Idegen embert nem igen enged be az istállóba, mert fél, hogy a tehén tejét elveszi. De az ilyen boszorkány emberek nem árulják el, hogy miben áll boszorkányságuk; azért nem igen lehet tudni, hogy mit csinálnak.

De azt már tudják, hogy volt egy ilyen asszony, ki több tehenet megfejt éjjel s elvette a tehén tejét.

De meg is vakult ám. Aztán meg volt egy pásztor, a kit muszáj volt pásztornak fogadni, mert úgy megcsinálta a tehenet, hogy csak az ő pásztorkodása alatt ültek a csordában.

Mikor a tehén megbornyuzik, legalább egy hétig semmit sem adnak ki a háztól, sem sót, sem lisztet, kenyeret, tejet, — hogy senki el ne vigye a tehén tejét. Ugyancsak azért van némely asszonynak az a szokása, hogy valahány fertály tejet kimér, ugyanannyiszor szívja a fogát.

Szentgyörgynapja előtt való napon kimennek a határra és vadcsipkebokor ágat hoznak és a kapu és kisajtó sarkára teszik, hogy semmi gonosz be ne menjen az udvarra. A csipkebokor ág akkor legjobb, ha nem hozzák vizen keresztül.

Az istálló ajtajának homlokzatára kétfelől foghagymát tesznek, hogy az istállóba semmi gonosz be ne menjen.

A Szilágyság népeiről.

Irta: Boér Miklós.

I.

Általános etnografiai vázlatok.

Szilágyság, mesés, tündérregés, délibábos Magyarországon talán egyetlen vármegye sincs, a hol annyi népfaj, külön etnografiai csoportot alkotva, — nyelvi tekintetben úgy, mint öltözködési sajátosságokban, szokásokban úgy, mint erkölcsökben, — oly kicsi körben, akkora eltéréseket tüntetne fel, mint Szilágyvármegyében.

Hogy mindezideig még sem foglalkozott, valami nagy buzgalommal, senki az itteni néprajzi viszonyokkal, annak egyetlen okát abban találom, hogy az arra hivatottak nem is tudtak ezen állapotokról. Sőt, többet mondok: még magunk sem ismerjük e rendkívül érdekes etnografiai viszonyokat s azoknak felfedezése, kiaknázása még emberére vár.

A néprajzi különlegességek hazája a mi Tündérországunk: Erdély; de ennek a Tündérországnak ragyogó előcsarnoka, a Magyar-Alfölddel az Ermellék által búbjósan összeforrasztott s három érdekes hegy vonallal ékes koszorukép körülövedett Szilágyság. Nincs szándékomban e helyen a vármegye geográfiai fekvésével, természeti szépségeivel foglalkozni; hanem vázlatosan a mi népeinkről mondok el egyet és mást ez alkalommal, hogy az etnografusok figyelmét felhívjam ez eddig nem méltatott nevezetességünkre.

Tudjuk, hogy a Szilágyság a történeti idők kezdetétől fogva a hadak útja. A népvándorlás minden hullámverése érintette a Meszes bükkös gerinczét s a duló csaták vérengző seregei minduntalan itt vonultak át a két testvér-hazából — a két testvér-hazába és az idegen haderők is folyton a Meszes-szoroson át találtak átvezető utat. A római sas és magyar turulmadár egyiké bontogatta hatalmas szárnyait búbjósan szétszort hegységeink erdős gerinczein s a Trajanus katonáitól rakott vallumok romjaiból emeltetett határkaput, a honfoglaló vezérek egyik nagy stratégája Tuhutum, a meszesi szorosnál. Kún, avar, szláv, bolgár

népekről beszél történelmünk, kiket részben itt találtak őseink, részben magukkal hoztak a hódító útra. Később törökök dúló seregei pusztították, rabolták falvainkat s a teljesen kipusztított helységeket oláh (rumén), szász, sváb és tót telepítések foglalják el. Ezen roppant mozgalmak multnak természetes nyomai meglátszanak lépten-nyomon, vármegyénknek különböző vidékeken lakó népein, azok viseleteiben, szokásaiban, erkölceiben, nyelvében, sőt nem egy helyen jellegzetes alakjain is. Mi mindent fog fölárni a tudományos etnográfia, a mi most még teljesen ismeretlen rejtekekben, a nép-élet eddig föl nem lebbentett lelki világában elrejtőzködve él, ha majd a nyelvi sajtások, színhagyományok, regék népmesék, dalok, babonák stb. mind összegyűjtve lesznek s egy mélyrelátó etnografus bonczoló elméje rendezheti, osztályozhatja azokat! A mikor ezek a szent kincsek ki lesznek emelve a romok közül, hogy körül sugározza a fény — a tudás!

Első kötelességünk mindenestre rámutatni amaz etnografiai nevezetességekre, melyek figyelemre méltók vármegyénk területén, hogy aztán az az érdeklődő tudós, a ki, bizonyosan rövid idő alatt, fölkeresi a mi néprajzi tekintetekben is olyan kedves, mint természeti szépségeinél fogva bájos vidékünket: tudja tájékozni magát.

Mert van itt nagyon sok népéleti különlegesség, csak mi nem látjuk azokat, mivel velök élünk, a miénk és mind olyan természeteknek találjuk, mint hegyeinket, völgyeinket, patakjainkat, melyekre ébredező értelmi tekintetünk először pillantott. Azt hisszük, hogy mindazok nagyon közönségesek; mert mindig változatlan egyformaságban vannak előtünk, emlékezetünk óta. Sajátságos, hogy csak most ébredünk arra, hogy mivel birtunk, a mikor kezd átalakulni körülünk minden. A nép másképp beszélt, mások a dalai, másképp öltözködtek, mások a szokásai, másképp gondolkoztak, mások az erkölcei; elfeledte a meséket, nem igen lát tündéreket, lidérczeket, boszorkányokat stb. A nép-élet ékes virágai hervadoznak, az egyszerű szép és igaz kultuszát fölvaltotta a szürke, hideg valóság; a népkultúra nem a nép igazi természetéből fejlődve ki, olyanforma polgárosodást teremtett, melynek vajmi kevés köze lévén a népszellem ősi karakteréhez, épen úgy lehet francia, német, vagy magyar, mint szász, szerb, oláh, vagy cigány. Ez a kultúra úgy elsepri — részben már el is separte — a népszellem ősi nyilvánulásait, mint megsemmisítette a kereszténység a pogány magyarok vallásos kultuszának majdnem minden maradványát. Még magát az istent is!...

Csak most ébredünk — mondom — arra a tudatra, hogy mi a nép-élet ezerféle nyilvánulásában sok, sok történeti kincset birtunk, mikor azok már, a napról-napra jobban terjedő kultúra elől, örökre semmiségbe vesznek, mint a rózsaszínű felhők és a hajnali bíbor, ha a nap teljes erejével önti szét sugarait.

Ebből következik tehát, hogy mindazt, ami etnografiai nézőpontokból figyelemre méltó a szép Szilágyságban, most kell megmenteni, míg legalább az emlékezetben van.

Különösen a magyarság civilizálódott már nagyon is bele az új világba. Az én gyermek-és ifjúkorom sem nagyon a múlté még s egész sora enyészett el azóta is az etnografiai nevezetességeknek vármegyénkben. Módos ruhába öltözködött a nép; az újabb generáció már a szövés-fonás mesterségét is ma-holnap elfeledi. Olcsó gyári szöveteket vásárol s divatosan szab. Olyan nyakatekért szavakat hallok az én egyszerű kis falumban is, némely ruha-darab megjelölésére, hogy a legnagyobb utánjással sem vagyok képes megmagyarázni magamnak, hogy honnan ered és mit jelent?...

Az oláhok, a hegyi lakók, még folyton ősi egyszerűségükben élve, etnikai átváltozásokon nem igen mentek át. A egyes lakossági községekben, ahol a

magyar elem tulnyomó, alkalmazkodtak ugyan a fejlettebb kultúrával bíró törzslakossághoz, de az elzárt hegyi községekben teljesen megőrizték ősi jellegüket, úgy szokásaikban, öltözködéseikben, mint erkölceikben.

Vessünk most egy rövid tekintést vármegyénk lakosságára. néprajzi csoportosulásait tekintve

Van a mi vármegyénkben magyar nép — a honfoglaló őslakosság, mely a Szilágyság földrajzi alakulásához mérten öt etnografiai csoportot alkot. U. m. 1. a szamos-szilágymenti (részben már eloláhosodott), 2. a tövisháti, 3. a krasznamenti, 4. a berettyómenti, 5. az érmelléki csoportot. Ez öt főcsoport nemcsak nyelvjárási, öltözködési, erkölcsi és népszokási különbözőzeteket tüntet fel, de népjellegi változatokat is. Ezen különbözőzeteket, mint fentebb is említém, a terjedő kultúra erős hatása alatt napról-napra mind jobban elmosódnak, de még az itt ott elzártan lévő magyar községekben felfedezhetők.

Igy, például, a szamos-szilágymenti nyelvjárási tanulmányozható: Zsibón és Sz.-Csehben; a tövisháti: Véeérvölgyön (különösen érdekes magyarsága van), Diósdon, Ballán, a krasznamenti: Sz. Krasznán, Kr.-Horváthban, Percesenben; a berettyómenti: Sz.-Nagyfaluban (igen érdekes község, állítólag kún-telepítés), Bágoson stb.; az érmelléki: Ákoson, Tasnád környékén, Ér-Káváson, Kr.-Mihályfalván stb. Ez utóbbi csoportban a magyar községek lakói egységesebb etnografiai szerveztettek, mint az előbb említett csoportokban. Már a berettyómenti községek lakói majd minden községben tüntetnek föl öltözetekben, szokásokban, tájképzésekben stb. valami eltérést. Feltűnő és sajátos a sz.-nagyfalusiak öltözködése, mely egyelén más szilágysági magyar község lakóinak öltözködési divatával össze nem hasonlítható. Nem szép s épen ezzel tűnik fel. A nők általában sötét színeket használnak, még a lányok viselete sem tűr meg elevebb összetételeket. Kedélyviláguk is olyan, mint a viseletök; ritkán sugárik fényt, derűt. A magyar nép kicsapongó vígsága, pajkos eleveisége, ezek az igazán jellemző sajátosságok náluk csak olyanformán tűnnek föl, mint szelid bozrulaton át a napsugarak.

Hanem van egy igen érdekes s a vármegye területén másutt általam nem észlelt ősi szokásuk, mely a fiatal menyecske esküvő után való templomba menetelekor az öltözködésben nyilvánul. Sötétfekete öltözetben, nagy fehér, rojtos gyapot fejkendővel, mely aól a menyasszony-koszorú virágai tünedeznek elő, mennek legelőször az istenházába. Ez az egy, a mi különösségénél fogva megkapó; de különben is, egy szép ifjú asszonyt rendkívül bájosá tesz az ellenétes színnek e bizarr összetétele. Ám, azt itt mindjárt sietek is megjegyezni, hogy nagyon kevés közöttük a szép. A férfiak viseletében eddig szintén volt valami elütő a más községbeli férfiak viseletétől. A fehér, galléros czondra, melyet azonban nem viseltek felöltve. Ez a divat is leszorult már az általános uralomról s helyét a kék mándli foglalja el. Csak a vénebb emberek hordják már a fehér daróczot. A férfiak között gyakrabban lehet szép alakot látni, de általában nem nyomódik ki arczukon a valódi magyar típus. Különben munkás, szorgalmas, erkölcsös nép.

Nyelvjáráruk is elüt vármegyénk más vidékén lakó magyar lakosságának nyelvjáráásától. Szinte lehetetlen azt utánozni, írásban érzékeltetni pedig a csodával határos kísérlet volna. Nyílt *e*-jök nincs; de nincs egyáltalában *e* jök. A mit ők használnak beszédközben, a se nem *e*, se nem *é*, se nem *ě*, se nem *ē*, se nem *ē*! Hogy azt valaki kiejtse, ott kellett hogy szülessék és legalább is 15–20 év előtt; mert ujabban már az iskola kezdi az irodalmi nyelv (nevezzük különben egyszerűség okáért: *iskolai nyelvnek*) behozatalával annyira, a mennyire a sajátos és rendkívül érdekes dialektust kiküszöbölni. Ám, azért még sok

ideig érezni fogja az idegen, hogy a ki a *Biériettijó* (Berettyó) vizéből ivott és abban fürdött legelőbb: annak vagy a nyelve alatt vagy a nyelve fölött — kavics van. De mindezekről más alkalommal, részletesebben; most menjünk általános szemléletben tovább.

A krasznamenti magyarság is változik öltözködésében úgy, mint szokásaiban nyelvében kevésbé. Alig ismerek helyet, a hol a magyar nyelvet szebben beszélné a magyar paraszt mint *Krasznán*.

Öltözködése a nőknek nagyon élénk, de sohasem izléstelen. A krasznai nyalka lány és *menyecske* egy kirándulása alkalmával több szoknyát, *pendejt*, *fersinget* vesz magára, mint a nagyfalusi egy egész éven át. Karcsu és vállas, csipőjétől kezdve vádlijáig (lábszáráig) pedig egy kinyílt szásrétű tulipán. A járása is más, mint egyébutt, a hogy a *fejérnépek* járnak. Csipőjében mintha valami mechanikai szerszám volna s ezerrétű szoknyáit (némelyiken, a módosabban van tíz is!) az libegtetné jobbra-balra, mint pajzánkodó szeilő a virág szármait. Fejlkendőjét „*zsirom-bökre*” köti, „*delin*”-kendője, az a virágos, rojtos, drága szép kendő pedig úgy van a nyakáról a hóna alatt, a karcsu derekán átkötve, hogy!... Szép és pajzánságig eleven nép! Nem csoda, ha aztán gyakran esik olyan hiba, a mi elintézt az anyakönyvvezetőnél nyer. Azonban az ritka eset, hogy azt a lányt, ki *megesett*, szeretője csufosan megcsalja s a világ megvetésének kitegye. Tudja, mi a becsület az a csábító és rendszeren beváltja szavát.

Az *emberek* (férfiak) öltözete kurta, térdig érő bő gatyá, mely elől és hátul szásrétű ránczra van szedve a korcztól az alig észrevehető rojtgig; szürke gallértalan darócz, mely színes *pántlikával* van elől, a galléron, összekötve, sokszor hanyagul félvállra vetve; nyolcztíz soros fényes *pitykével*, kacskaringós zsinorozással kivetiz *«lábli»* csárdás kalap, *forhamellis*, kézelős (vagy lobogós) ing, fekete — szélén rózsaszín, kék és piros sávokkal szegélyezett — *nyakravaló*, melyet úgy tekernek a nyakuk körül (többszörösen), hogy az ing-gallér nem látszik s elől csokrosan lobogtatja a pajkos libbenés. Csizmájuk szára úgy áll lábikrájukon, mintha „sánfán” lenne; a mit a *fejérnépek* szoknyákban derekukra kötnek, azt az *emberek* (ritkán mondják *férfiak*) rongyokban a csizmaszáraikba dugdossák. Egy krasznai paraszt-háznál nem is kapsz más helyen rongyot, csak a férfiak csizmaszáraiban.

Sok érdekes népszokás játszódik le szemeink előtt az év minden szakában a krasznai magyarság körében, de ezekről később külön fejezetben szándékozván szólani, most még csak azt említem meg, hogy Kraszna lakosságát bolgár maradványu népnek tartotta *Szikszai* Lajos, a mit azt hiszem, hogy ezyedül a község nevének bolgár eredetéből következtetett; mert különben nyelvjárásuk tős-gyökeres magyar és igazán szép tipikus magyar alakjaik, úgy a férfiak, mint a nők közt, szintén arra vallanak, hogy eredeti magyar lakossággal van dolgunk. A krasznai nép, ezeken a jellemző sajátságokon kívül, még feltűnő egyéb tulajdonokkal is dicsekedhetik: eleven, serény, munkás, gyors észjárású és rendkívül fogékony a humoros jelenségek iránt. Gyorsan kicsufol (mint ott mondják: *csufondároskodó*) minden előtte nevetséges dolgot és alakot s naponta tuczat számra gyártja a közmondásokat, nótákat, példabeszédeket, a mint ezt egy későbbi fejezetben meglátjuk. Szilaj, verekedő természetű és sok erényei közt vannak bűnei is.

A Krasznával szomszédos falvak: Kr.-Horváth, M.-Keczel, Récse, Varsolcz igyekeznek öltözetben és szokásokban, a főhely nyomdokain járni; de már Perecsen lakossága elüt tőle. Itt a férfiak fekete daróczot viselnek, a nők egyszerűbb, sötétebb színekből öltözködnek és vérmérsékletök lágyabb, szelidebb.

A tövisháti magyarok viselete is tüntet fel valami különbözőséget, nyelvjárásuk pedig határozott eltérést mutat. Érdekes egy falu itt *Véérvölgy*, melynek

lakossága mintegy elszigetelve van a többi tövisháti falvak lakosságától s Kis- és Nagy-Doba, Nagy-Mon község lakosságával bár szüntelenül érintkezik, bizonyos eltérést találunk mégis közöttük egyben és másban. Itt divatozik a *kék sapka*, melynek karimája fekete posztó, vagy báránybőr és teteje *kék posztó*. Régi, ősi divat s csak az újabb időben kezd gyűrűlni. A *bőrkozsók* erről a vidékről kezdett elterjedni a Szilágyságban, valamint a kék mándli is, melyet hajdan még csak a zilahi földműves-nép viselt kívülök. Ma már hódít mindenfelé.

A zsigói és sz-csehi lakosság nyelvben, és viseletben legjobban hasonlít a krasznai néphez, egyes tájszók azonban vannak e községek nyelvjárásában is melyek amott ismeretlenek. A vármegye belső fele, a valódi *Szilágyság* magyar lakosságának *etnográfia*, *vázlat* ezzel be is végezem. Az *Lymellék* már teljesen más világot tár szemlélődésünk elébe. A hegyek eltűnnek, nyiltabb a kilátás és a délibábos róna határmegyéjére léptünk. Egyszerre megváltozik minden. Más alakok, más erkölcsök, más nyelvi sajátságok lépnek előtérbe. Az *árvatölgyfa*-bot helyébe a *fokos* lép, a csárdáskalap mellett a rozmarin-ág helyett árvaleányhajjat lenget a homokos térségen átlibbenő fuvalom. A hegyek költészete elvész, a pásztor-síp elvonul, a tündérek világának határt szab az utolsó homokbuczka és a puszták pajkos lánya — a délibáb — kaczerkodik velünk.

Itt az etnográfusnak teljesen új működési tér nyílik. A nép öltözködése az áltoldi lakosság divatja: czifra szűr, pitykés penczel, darutollas kalap, hosszú gatyá széles rojttal, ránczos, sarkantyus csizma, nyalkán kipódrótt bajusz (a belső félben — a Szilágyságban — a bajuszt nyírják), daczos, merész tekintet, szilaj vérmérséklet, gyorsan lobbanó harag, nyers modor, büszke magatartás és szenvedélyesség jellemzik az érmelléki magyart. A női öltözet már nagyon is civilizált, minden etnográfiai érdek nélkül való. Ám, a nép szép, erőteljes, a nyelv tiszta, magyaros, alföldi — inkább talán szatmármegyei — akcentussal. Más alkalommal a nyelvsajátságokról szólva, erről is bővebben szólok.

A magyarság etnográfiai elhelyezkedéséről e rövid vonásokban szólva, áttérek a Szilágyság másik nagy névcsoportjára: az oláhokra, a kirkról történeti hiteles adataink 1226 tól kezdődőleg tesznek említést. Kraszna-vidéken települtek le először, mint pásztorkodó nomád nép s nagyobb arányokban — Szikszai L. szerint — csak az Anjouk alatt lépik el vármegyénk erdős-hegyes vidékeit, nevezetesen a Szamos mellékét és a Bükkalját. Bárhogy legyen is a dolog, annyi tény, hogy ma már nagy területet foglalnak el s nem egy magyar község lakosságát olaszították teljesen magukba, a miről szomorú tanuságot tesznek történeti kútfőink és az a megszámlálhatatlan sok magyar családnév, mely egyházaik anyakönyveiben szerepel. De ez nem tartozván szorosan tárgyamhoz, az assimiláció folyamatát nem tárgyalom, hanem rátérek a ruménok — a mi oláhaink — etnográfiai osztályozására. Érdekes tünetekre találunk e tekintetben is a Szilágyság területén. Sajátságos, hogy néprajzi nézőpontokból, oláhnyelvű lakosaink is öt csoportba oszthatók, u. m. 1. a meszesentúli, 2. meszesen-inneni, 3. szamosmenti, 4. bükkaljai és 5. rézaljai néprajzi csoportba. Vannak az Érmelléken is, elszórtan, oláh lakosságú községek, de ezek néprajzi tekintetéből alig érdemelnek említést.

A meszesentúli oláh-ság, a mennyiben vármegyénknek ezen része az új meggyerekezés alkalmával csatoltatott hozzánk, tulajdonképen nem is tartoznék a Szilágysághoz, mint a hogy nem tartoznék az érmelléki lakosság sem; de a mennyiben néprajzi vázlatom folyamán a politikai beosztásra is tekintettel voltam: róluk is megemlékezni kötelességemnek tartom. Különben is a rumén néprajz itt találhat legtágabb tért

a foglalkozásra; mert túl a Meszesen teljesen más az oláh nép, mint azon innen. Érdekesebb szokásaik vannak, melyek közül nem egy — mint később meglatjuk — rendkívül eredeti és meglepő; szépen öltözkölnék; színes szöveteiket gyapjuból maguk fonják, szövök s oly meglepő mintákat produkálnak, hogy a különben is szép „nyevászták” és „fáták” mind megannyi hegyi tündérek tűnnek föl a gyönyörű alakulásokat feltüntető erdős hegységek között. A nagy haju móczok rendkívül erőteljes, derék alakok s viseletük a bunda, czifrán kivarrt gyeptár és kozsó. A hegyek közé ékelt falvakban ősi szokásaikat teljesen megtartották s Pusztarajtolcz, Vaskapu, Poósa községekben igazán tipikus alakokkal lehet találkozni. P.-Rajtolcz lakosságáról Szikszai Lajos tudós alispánunk, azt tartotta, hogy az valódi dák-maradvány s az ő figyelmeztetésére három napig időztem a rendkívül érdekes lakosságú községben, a hol hatalmas alkotású alakokkal s a mi oláh szágunk faji jellegétől teljesen eltűtő típusokkal valóban találkoztam.

A meszesen-inneni rumén lakosság öltözetében és szokásaiban, sok eltérést tüntet fel az előbb leírt vidék lakosságától. A nők sajtászotte vászon lehérműben járnak, melyeket bámulatos türelemmel, szépen kivarrnak. Egy-egy ing, pendej (pengyeló) sokszor igazi remeke a varrottasnak. *Pulszky Ferencz*, néhaivá vált kiváló tudósunk, ez öltözetekben és az azokra alkalmazott hímzésekben *római motzumokat vélt felfedezhetni*. Legtöbb helyen, a magyarság-lakta községektől távolabb, elzártabb vidékeken (hegyek közt) élő rumén nők, csak egy szál, lül szépen kivarrt pendejben és hasonlóan díszített ingben járnak. Fejkendőjük fekete, csizmaik pirosak (vagy bockorban járnak) és ez öltözethez a cifra bőr gyeptár, szürke gyapju szumány, fekete kötény járul s teljesen kész a toilette az év minden szakára. Szövő iparukról, népünk foglalkozásairól szólva, később írok. Eme viselet alig szembeötlő változatokkal ugyanaz a Szilágyság belső felében lakó oláhságnál mindenütt; az érmelléki részben lakó rumén alkalmazkodik mindenütt az ott túlnyomó számban élő magyarsághoz.

Van, a mint már említém, a Szilágyságnak *szász* lakossága is Hadadon, a Wesselényiek ősi fészkeben, a hová egyik Wesselényi telepítette őket a múlt század elején. A szorgalmas nép már nyelvét is inkább csak az Isten dicsőítésére használja, a társas érintkezésben magyarul beszél. Öltözete teljesen az, a mi az ottani magyarságé, de ősi szokásaihoz szívósan ragaszkodik és ritkán házasodik össze a magyarsággal, melytől egészen különvált község-részben lakik.

Van aztán nekünk érdekes *tótságunk*, a Részhegységben, a hová mint későbbi települők kerültek és sok időn át az üveghutákban foglalkoztak, sőt részben foglalkoznak ma is, a közel fekvő *feketecrdéi* (Biharvármegye) hutákban. Magyar-Patakon ők az egyetlen népfaj s viseletükben, szokásaikban, nyelvből megtartották ősi eredetiségüket. Vallásos, szegény nép s mióta M.-Patakon nem találnak többé üveghutai foglalkozást, nagyobb részben mint föld- és famunkások, pásztorok és cselédek keresik élelmüket, a Kőrös- és Berettyó-mentén. Hármastatak községben is van tót lakosság s elszórtan több részhegységbeni faluban, de azok részben már beolvadtak az oláh lakosság közé s így róluk külön nem beszélhetünk.

Az érmelléki (tulajdonképen tasnádvídeki) *svábok* érdemelnek még említést; hanem ezekről etnográfiai különlegességeket nem igen jegyezhetünk föl. Napról-napra jobban elmagyarosodnak s fölveszik az ott élő magyarság szokásait, a miként fölveték már annak ruházatát, kölcsönöznék a helyett ősi tulajdonaikból szorgalmat, munkásságot, takarékoságot a környezeteknek.

A Szilágyság népeiről ezzel beszámoltunk s vázlatosan bemutattuk néprajzi jelentőségüket vármegyénkben. Leírásunknak további folyamán szellemi életükbe, foglalkozásukba vetünk egy-egy futólagos pillantást s érdekes szokásaikból sorolunk föl néhányat, melyekből kiviláglik, hogy érdemes az etnográfusok figyelmére, — épen *eme tekintetéből* eddig nem méltatott — vármegyénk.

NÉPRAJZI TARKASÁGOK.

A hajnalozás és czégerlövés a Nyárád mentén.

Ösmerek egy pár népszokást, melyek szemem láttára mentek ki a divatból.

Hogy a feledéstől, a mi még megmenthető, megmentsük, saját emlékeimet kiegészítettem *Kacsó Ferencz* székely gazda közléseivel és leírom a nyárádmenti *Mikháza* községben szokásban volt „*Hajnalozás*” és ezzel kapcsolatos „*Czégerlövés*” farsangi népszokásokat. A „*czégerlövés*” tudomásom szerint a székelyek között ma már sehol sincsen meg. Tánc nélkül, míg a közigazgatás meg nem rendszabályozta, (mert most csak szolgabírói engedély alapján hagyja megtartani), székely multság elképzelhető nem volt.

Az egész farsangon, de különösen hamvazó szerda előtt 3 nap, 3 éjen

majdnem szakadatlanul szólott a hegedű és zengett a czimbalom.

A jó *vöfélyek* (czigány fogadó 2—3 jó tánczos gazdaleány) a 3 éji multság rendben való vezetésével tették le a kitartás köröm-próbáját, mert a zetelaki székely ember szerint a Hushagyó kedd az a nap, melyen »*se nem élünk, se nem halunk, csak hengerkozunk*».

Hushagyó kedden a mulatozó se reg reggeli misét hallgatott. Mise után haza ment mindenki, csak a »*vöfélyek*« nem. Ekkor kezdődött a *Hajnalozás*, mely abból állott, hogy a »*vöfélyek*« a zenészekkel együtt sorba járták mind ama házakat, honnan az eltelt farsangon valaki a tánczokat látogatta. Minden háznál elhangzott pár nóta, megforgatták a szemérmes házi lányt, a tüzes menyecskét és néha a huzódozó éltesebb anyát is. Ezután előkerült a félkupás üveg, tele háznál fött jó pálinkával, meg a kóttas lepény és a rétes egy csomó *áldázkodás* között.

Ha a *vöfélyek* és zenészek enni, inni többé már nem tudtak, az étel-nemüt összeszedték egy zsákba, a pálinkát meg betöltötték egy korsóba és elvitték magukkal. A nóták után minden háztól pénzbeli fizetést, egy sustákat (4 kros) szedtek még be. Így járták végig a falut. A hajnalozás délután két-három óráig tartott.

Ekkor kezdődött a *czégerlövés*. Míg a legények hajnalozni jártak, a fiatal házasok ama telek „*kapuzádbé*”-jához (kapufélfá) hol a tánczokat tartották, felállítottak egy 5—6 öles létrát, melynek tetejébe fel volt kötve egy épen olyan hosszú fenyőfa rud, melyhez még egy paszuly-karó is volt erősítve. A paszuly-karó végén volt a korcsma czéger, egy czéernán lógó törött üveg nyakkal. A kapukat bezövekeltek, a ház ajtaját kikötötték, és addig be nem eresztettek senkit, míg az üveg-nyakat le nem lötték.

Megkezdődött a lövöldözés, oda

jött a falu apraja-nagyja és volt ujjongás, ha a puská csőtörtőket mondott, s ha egy-egy hányi-veti puskás-ember hasztalan erőlködött, mert bizony az ócska flinták hiába durrog-
tak, az üveg-nyak ott lóg sokáig, pedig a leányok alig-alig várják, hogy szóljon már a talp alá való.

A türelmet vesztett *vőfélyek* rendszeren azzal oldották meg végtére a feladatot, hogy a falu valamelyik vadászát felfogadták egy veder borért, és az aztán egy-két lövéssel megmentette a becsületet.

Erre megnyitották a kaput, meg a tánczház ajtaját és mulattak tovább más nap reggelig. A hajnalozást megszüntette a szegénység, a czégerlövést pedig a szolgabíró.

A hajnalozás azonban a szomszéd református falvakban még szokásban van, csakhogy husvét, vagy karácsony másodnapján hajnalban, mikor minden házhoz elmennék a legények. A *szóvivő* legény a következő köszöntéssel lép be:

»Szerencsés jó reggeit kívánunk tisztelt gazdurnaknak és gazdasszonyomnak! Örvendünk és örömmel való hálákat adunk Istennek, Isten Öfelségének, hogy kegyelmesen életére vigyázzván megtartotta, ez esztendőnek eddig való folyására eljuttatta; Krisztus urunk születése napját el is engedte tölteni, másodnapjára is, mint szt.-István, napjára felvirasztotta. Virasszon fel a holnapi napra is, mint szt.-János napjára. Az esztendőnek hátra maradott részében minden jóban részeltesse, léptesse át az új esztendőbe, abban áldja, szentelje, virágoztassa, koronáztassa, minden testi, lelki áldásokkal. Azt kívánja az ifju legénysereg én általam.«

Kovács Géza.

Museum a zálogházban.

Szádeczky Lajos dr. ily czim alatt az *Erdélyi Museum*-ban érdekes cikket írt, melyből a következőket közöljük:

Egy erdélyi hitelbank zálogosztályában kiválatlan s eladásra szánt régi serlegekre figyelmeztetvén, megtekintettem azokat az igazgatóság szives engedelméből.

E serlegek többnyire sátoros cigányok tulajdonai, a kik — tudvalevőleg — előszeretettel vásárolják és szedik össze s nemzedékről nemzedékre féltékenyen őrzik a régi ezüst poharakat. Ez az ő legkedveltebb értéktárgyuk s mint hajdan őseinknél az »arany és ezüst marha« képezte és pótolta a mai takarékpénztári betéteket, értékpapirokat: a sátoros cigány értéktárgya mai napság is — az ezüst pohár. Ha megszorul, beteszi a zálogházba; ha pénzre tesz szert, kiváltja; de eladni csak a legvégső esetben akarja.

Nem régen vásárolt az Erdélyi Museum két ilyen serleget egy fogarasi

zálogháztól; de, sajnos, a legszebbekhez hozzájutni alig lehetséges.

Külön kollekciót alkotnak a czéhpoharak, jelvényekkel, feliratokkal; továbbá szász egyházak egykori serlegei; s egy sajátos kollekció cigány-vajdák neveivel. bevéssett arcképekkel s sátor előtt ülő cigány alakokkal.*)

A melyek nem beszélnek az egykori tulajdonosokról, annál ékeesebben beszélnek az erdélyi fejedelmekről ötvenszáz évtől, annak bámulatos fejlettségéről, ékítő magyaros stíljéről.

Ez a véletlen lelet azt a gondolatot ébresztette bennem, hogy a kutató és gyűjtő keresse fel a cigány sátrakat s próbálja meg hozzá jutni a hasonló tárgyakhoz, bár — azt hiszem — nem lesz könnyű dolog; s tegyük tanulmány tárgyává a zálogházakat, (ha mindenütt annyi előzékenységgel találkozánk, mint én az illető bank igazgatósága részéről) s rajzoljuk le, fotografáljuk, írjuk össze és le a történeti és műbecsű ötvösműveket, ha már meg nem szerehetjük.

Rendszeres és hosszabb idei munkával igen érdekes és közhasznú tanulmány nőné ki magát e rejtett muzeumokban való kutatásból.

NÉPRAJZI ELŐADÁSOK.

Kalotaszegi matiné.

Előkelő, nagyszámu közönség jelenlétében tartotta meg az E.K.E. néprajzi osztálya máj. 7-én délelőtt 11 órától kezdődőleg kalotaszegi matiné-jét. A ref. theologia díszterme erre az alkalomra kalotaszegi varrottasokkal volt földiszítve. Az elnöki emelvényen *Szádeczky* Lajos dr. bizottsági-elnök foglalt helyet, a tagok közül megjelentek: *Feilitzsch* Arthur báró orsz. képviselő, az egyesület elnöke, *Radnóti* Dezső főtitkár, *Herrmann* Antal dr., *Merza* Gyula, *Kovács* Géza, *Vikár* Béla, *Hory* Béla, *Simay* Gergely, *Gajzágó* Antal, *Szekula* Ákos stb.

Szádeczky Lajos dr. bizottsági elnök megnyitójában élénk színekkel jellemzi a néprajzi muzeum és kiállítás célját s hálásan emlékezik meg azokról, a kik ebben a Kárpát-Egyesületet támogatják. Első sorban köszönetet mond Kolozsvár városának s lelkes polgármesterének a Mátyás király szülőháza átengedése-

*) József főherceg ő Fensége, Herrmann tanár közbenjárásával megszerezte a két legérdekesebb ilyen serleget.

ért; aztán felolvassa Szalay Imre min. tanácsosnak, a muzeumok és könyvtárak orsz. felügyelőjének a kultusz miniszterhez intézett jelentéséből a Kárpát Egyesület törekvéseiről szóló elismerő szavait. Magasztalással emlékezik meg Erdély ama lelkes honleányairól, kik az eszmeért lelkesülve, már eddig is nagybecsű tárgyakkal járultak a muzeum megalapításához; így özv. *Cserey* Jánosné. *Zathureczky* Emilia urnőről, a ki ismételve legujabban is nagyértékű gyűjteményt küldött föl a Székelyföldről; *Gyarmathy* Zsigáné — *Hory* Etelka urnőről, a ki értékes régi kalotaszegi varrottas gyűjteményt ajándékozott a muzeumnak, mely a teremben ki is volt állítva — s *Bohár* Ilona k. a tanítónő-képző növendékről, a ki előbb régi, most ujabb modern kalotaszegi ruhákat küldött a Kárpát-Muzeumnak

Ennyi lelkes támogatás mellett a siker — ugymond — nem maradhat el s Kolozsvár olyan muzeummal fog nemsokára gazdagodni, mely gyönyörködtetni fogja a hazafiakat s vonzani a külföldieket is.

Ennek az eszmének terjesztésére rendezték a mai matinét is, melynek célja Kalotaszeg népének ismertetése művészies népipar termékeivel és népdalaival.

Ezzel üdvözölve a díszes közönséget, az ülést megnyitja.

Ezután *Gajzágó* Antalné urasszony mutatta be pompás előadásban *Gyarmathy* Zsigáné szép dolgozatát a kalotaszegi varrottasról. A fölolvadó munkatársa volt az írónak a varrottas föllendítésében, s így az ő szívéből is fakadtak Kalotaszeg nemtőjének lelkes szavai. A közönség nagy tetszéssel fogadta a szépen megírt és ügyesen előadott tanulmányt.

Most *Vikár* Béla szólalt meg tolográfós asztala mellől. *Vikár* volt a tudományos világban az első, a ki a modern tehniká csodáját, a fonográfot, rendszeresen és módszeresen alkalmazta a népköltés és népzene gyűjtésére és tanulmányozására. Bevezetésképpen igen érdekes előadást tartott Kalotaszeg népköltéséről, amaz igen gazdag és értékes anyag alapján, melyet maga gyűjtött az utolsó napokban Kalotaszegen.

Egész sor népdalt s balladát mutatott be, végül legujabb szerkezetű Edison-fonográfján reprodukálta ka-

lotaszegi gyűjtésének legjellemzőbb dalait. A matiné műsora e számának sajtóságosan érdekes és igazán néprajzi ízű betéte volt néhány kalotaszegi népdal, melyeket a kaczkiás, diszes népviseletben megjelent *Tamás* Kata, Bánffy-Hunyad egyik legszebb leánya adott elő csengő hangon, elfogulatlan biztossággal, általános tetszés mellett.

Az elnök meleg szavakkal mondott köszönetet az egyes közreműködőknek és az érdeklődő közönségnek — és végül gyűjtő beszédben figyelmeztette az ifúságot a közeli Kalotaszeg nép és tájrajzi szépségeire, buzdítván őket, törekedjenek azokat minél jobban megismerni.

Néprajzi előadások a vidéken.

Bánffy-Hunyad, máj. 7.

Vikár Béla és *Herrmann* Antal fővárosi népvizsgálók Kalotaszegen néprajzi tanulmányokat folytattak. Ezekről beszámoltak máj 7-én a bánffy-hunyadi kaszinóban a célra hamarjában csak úgy magától ösztöngőül kezelt, nagyjából álló közönség előtt.

Előbb *Herrmann* beszélt hosszabb, hevenyészett előadásban a néprajzról s az E.K.E. Kárpát-muzeumának nagy céljairól. Kiemelte Kalotaszeg néprajzi jelentőségét. Irodalmunkban az első rendszeres néprajzi monografiát Kalotaszegről *Fankó* János dr. írta meg, kit előadó hívtott volt meg e vidék tanulmányozására, s ki erre az első alapot az előadó által kiadott „Kalotaszeg” című lapban találta meg. A varrottast a magyargéniusz ez egyik legművészibb nyilvánulását itt keltette új életre és tette világhírűvé e vidék jó nemtője: *Gyarmathy* Zsigáné, a lángelkű honleány, a ki a kalotaszegi népéletnek a varrottasán is talán ékeesebb himes virágaival díszítette irodalmunkat legmagyarabb szellemű elbeszéléseiben.

Ugy illik, hogy a kalotaszegi szoba legyen az E.K.E. Kárpát-muzeumának díszszalonja.

Az előadó kifejtette, milyen fontos érdeke Kalotaszegnek az, hogy jelentőségéhez méltóan legyen képviselve az E.K.E. muzeumában. Ennek érdekében már hatékonyan vált a nemes áldozatkészség. *Gyarmathyné* a varrottások remekeit ajánlotta föl, *Bokor* Iona ritka régi és becses új néprajzi tárgyakat.

De a pártolások általánosanabbnak kell lennie s támogatni kell azt a tevékeny közművelődési tényezőt,

mely e muzeumot megalkotja, az Erdélyi Kárpát-Egyesületet. Ez az egyesület mindig kiváló figyelemmel van Kalotaszeg iránt; a napokban alakította meg Hunyadon a kérempár klubot, mely bizonyonyal föl fogja lendíteni az idegenek forgalmát a vidéken; vasárnap kizárólag új kalotaszegi tárgy műsorral rendkívül érdekes, előkelő matinét rendez Kolozsvárt. Erre a közönséget meghívja az előadó.

Nagyon kívánatos volna, hogy *Koleszár* igazgatónak, minden kalotaszegi közügye főemelyüjének kezdeményezése szerint Bánffy Hunyadon az állami iskolák keretében, egy kis gyűjtemény alakulna Kalotaszeg kulturtörténetének kiváltképpen néprajzi vonatkozású emlékeiből. Ez egyuttal palánta földje lehetne a Kárpát-muzeum kalotaszegi szobájának.

Ezután *Vikár* Béla mutatta be nagy hatással fonográfon frissen gyűjtött kalotaszegi népdalait, érdekes és tanulságos magyarázó előadás kíséretében. *Koleszár* igazgató a kaszinó és a közönség nevében köszönetet mondott a két előadónak.

A két etnografus *Koleszár* Lajos igazgató fogta le szállásba és halmozta el kedves feleségével együtt a vendégszeretet teljével. A vendégek szíves látásában *Gyarmathyek* osztozkodtak házuk híres, páratlan kedvességével.

Torda, máj. 15.

Május 15-én az E. K. E. tordai osztályának értekezletén *Herrmann* Antal dr. ismertette a Kolozsvárt létesítendő néprajzi muzeum céljait. Felhívta a hallgatóságot a néprajzi szempontból érdekes tárgyak felkutatására, összegyűjtésére. Jellemezte Torda és vidékének rendkívüli fontosságát néprajzi adatok szerzése tekintetében. Érdekes előadásáért az értekezlet köszönetet szavazott.

Az alföldi tanító etnikus missziójáról tartott előadást *Herrmann* Antal Tiszaföldvárt, jul. 3-án, a református tanítók közgyűlésén. Figyelmökhöz ajánlotta a gazdag Áltold tanítóinak az E. K. E.-t és Erdélyt, a magyarság keleti védőbástyáját, hogy ez iránt érdeket keltsenek és ide tereljék az alföldiek figyelmét.

A *kolossmegyei* tankerületi tanítótestület kolozsvári köre márczius 18-án tartott gyűlésén Dr. *Herrmann* A. előadást tartott »A néprajzi adatok gyűjtésének módjáról.«

Néprajzi érdekű előadások a kolossvári egyetemen. Az 1898/9. I. félévben *Meltzl* Hugó dr.: Ós keltoteton mythologia. *Herrmann* Antal dr.: Bevezetés az etnológiába II félévben: *Herrmann* Antal dr.: Bevezetés az etnológiába (folytatás). Az 1899/1900. I. félévben: *Herrmann* Antal dr.: A néprajzi gyűjtés módszeréről.

NÉPRAJZI IRODALOM.

Székely oklevéltár. (VII. kötet.) Szerkesztette *Szádeczky* Lajos dr. E rendkívül becses történelmi mű gazdag tartalmából kiemelünk egy pár adatot, mely a népéletet közelebbről érinti:

A székely jogszokások fejlődését megvilágítja a XVIII. sz. elejéről származó: „A székelyeknek szokott törvényekről való articulánsnak megigazitása”, a csikszéki orsz. követeknek adott utasítás 1728-ból és 1729-ből, Udvarhelyszék jogszolgáltatási törvényei 1740-ből, Csikszék protestációja a főkirálybíró választásában a régi törvényes szokás megtartása érdekében 1742-ben.

Vallás-erkölcsi szabályok hozatnak 1710-ben az Istenkáromlók ellen, 1717-ben Mártonfi püspök az egyházi ügyeket szabályozza s az erkölcsstelen és rossz szokások (közöttük a husvéti öntözködés, népiesen „vizbevetés”) ellen büntetéseket szab. 1720-ban a főkormányshék rendeli el, hogy a „szitkozódás, káromkodás, torbézolás, muzsikálás és tánczolás” mindenütt megtiltassanak. 1726-ban Csikszék szabályozza az egyházi és vallás-erkölcsi ügyeket.

Versényi György dr., a népélet e szorgalmas és avatott kutatója, «Az álomfejtésről» érdekes és gazdag összeállítást közöl a kolozsvári állami felsőbb leányiskola 1898—99. évi értesítőjének 3—23. lapjain.

A magyar nemzet pusztulása oláhosítás miatt — ez a címe egy röpiratnak, melyet közelebbről Király Péter dr. adott ki. Erős színekkel rajzolt képet ad az erdélyi részekben tapasztalt nemzetiségi viszonyokról, úgy, a mint e viszonyokat Kalotaszeg vidékén megismerni tanulta.

NÉPRAJZI HIREK.

Herman Ottó az E. K. E.-nél Nagynevű tudósunk a segesvári Pülfői ünnepéről visszajövet egy napot töltött Kolozsvárt. Ez alatt meglátogatta az E.K.E.-t és megköszönte, hogy erdélyi tanulmányutjában oly eredményesen támogatta. *Herman* megnézte a Kárpát-Muzeum részére összegyűjtött tárgyakat és azok értékéről a legkedvezőbben nyilatkozott. Több tárgyat le is rajzolt.

Fonográf a kolozsvári tanítóképzőben. *Vikár* Béla és *Herrmann* Antal etnografusok május 7-én népdal-fölvételeket fogtatatosítottak a növendékek körében. Este az összes tanulók jelenlétében *Orbók* igazgató szakszerűen magyarázta a fonográf szerkezetét és *Vikár* Béla bemutatta a fölvételeket és néhány dalt és balladát

énekeltetett a gépbe. Boér Gergely zene-
tanár a »Juhászlegény, szegény juhászle-
gény« nótáját hegedülte a telefonba. Az a
szinte hihetetlen művészi tökély, a mely-
lyel a gép visszaadta a remek játék min-
den finomságát és egyéni színét, bámu-
latba ejtett minden hallgatót. *Vikár* e föl-
vételt, mint a kirándulás legkedvesebb
emlékét, vitte magával.

Csángó szötte Londonban.
Hétfalu brassómezei községeiben
szövik az élénk színű csángó szöt-
teseket melyek ma az országban
eléggé ismeretesek, sőt a szomszéd
Oláhországban is elterjedtek. Annál ör-
vendesebb a távoli Angolországból
jövő hír, hogy most már ott is figyel-
met kellett e népipari termék, sőt
már annyira vannak, hogy London-
ban a közelebb rendezendő házi ipari
kiállításon be fogják kollektíve mu-
tatni a csángó asszonyok szötteit.

A kolozsvári képirók czéhe. A
levéltári buvárkodások ujabban kide-
rítették, hogy a 17-ik században Ko-
lozsvárott képirók czéhe létezett. Leg-
alább erre vall Bethlen Gábor feje-
delem 1618-ik rendelete, melylyel
megerősíti a czéh szabályzatát. A
festők czéhe annak idején Olasz- és
Franciaországban is főnállt s reánk
nézve ez a hír csak annyiban örven-
detes, hogy igazolja a magyar festés-
zet két század előtti létezését. A
czéhrendszer azonban iszonyu nyűge
volt a művészet fejlődésének s a
czéh főgondja leginkább arra terjedt,
hogy az asztalosok bele ne kontár-
kodjanak a képirásba és czimerfes-
tésbe, az aranyozás, a kárpitrajzolás
és a falakra való festegetés mester-
ségébe. Az asztalosoknak mindössze
csak az volt megengedve, hogy a
fára és deszkákra virágokat czífráz-
zanak. A festőknek, hogy czéhbeli
mesterek lehessenek, mester-remek-
ben egy hónap alatt le kellett írni
»az maguk képit talpig olajfestékkel
és vízfestékkel«. Ráadásul még ne-
hány hatalmas vacsorával kellett adó-
zniok és végezetül a mit festészetük-
kel kerestek, a czéh rendelkezésére
kellett bocsátaniok, mely az így be-
folyt összegeket közösen fölosztandó
jövedelemnek nyilvánította.

**As erdélyi múzeum régiség-
tára,** mely igen gazdag a népraj-
zot érintő tárgyakban, Erdélyben ta-
lált őstörténeti leletekben és erdélyi
kultúrtörténelmi s népéleti emlékek-
ben, ideiglenesen a volt megyeháza
börtönhelyiségeiben lett elhelyezve. A
chaotikus raktárt az új ör, *Posta Béla*
dr. egyet. tanár, a nyáron átvette,
s pár heti Heraklesi munkával any-
nyira rendbe hozta, hogy szaktudó-
sok mindennap 9—12 óráig megte-
kinthetik a becses gyűjteményeket,
melyeket a nagy közönség részére e
helyiségekben nem lehet megnyitni.

A magyar néprajzi társaság
választmányja szept. 21-én tartott
ülésén elhatározta, hogy hivatalos érte-
sítőjéhez az „Ethnographiá“-hoz a

tárgyi néprajz számára külön rendes
mellékletet ad ki s ennek szerkesztését
Jankó János dr.-ra, a néprajzi múzeum
őrére bizza. Ezzel az elhatározással
szerencsésen el van intézve a társa-
ság és a múzeum közt fennforgott
feszültség. Ez bizonyára nagy elő-
nyére válik a hazai néprajz e két
legfontosabb tényezőjének, s így az
etnograia ügyének is.

**Műkedvelői előadás a Kár-
pát-múzeum javára.** A hétfalusi
ifjuság az erdélyi néprajzi múzeum
csángó szobája javára, Csernáfaluban,
aug. 6-án előadta ifj. *Herrmann* An-
tának II. Mátyás diák című két fel-
vonásos vígjátékát. A szereplők közt
a szerző és hugai tűntek ki. A betét
dalokra *Kovács* S. hosszufalusi tanító
szerezett zamatos dallamokat, melyeket
czimbalmon *Kovács* Ilka adott elő.
A pompás csángó kosztümekekről a
lelkes *Sipos* Jánosné úrhölgy gondos-
kodott. Az előadás 20 frt tiszta jö-
vedelmet hozott a csángó szoba ja-
vára.

As orientalisták XII. nemzet-
közi kongresszusa Romában volt okt.
3—13. Erdélyből *József* főherczeg Ő
Fensége képviselőjében *Herrmann*
Antal egyet. magán tanár vett részt,
a ki előadást tartott a magyarországi
czigányokról és *József* főherczeg czi-
gány munkálkodásáról, továbbá szent-
katolnai *Bálint* Gábor, a kolozsvári
egyetem tanára, a ki a magyar nyelv
rokonsága körében tett újabb tan-
mányainak meglepő eredményeit mu-
tatta be.

Posta Béla dr. A kolozsvári
egyetem archaeologiai tanszékére Ő
Felsége *Posta* Bélát, a budapesti mu-
zeum régiség-tárának őret nevezte ki
nyilvános rendes tanárnak. *Posta Béla*
részt vett a *Zichy* Jenő gr. ázsiai
expedícióiban s a második út régé-
szeti eredményeit nagyszabású mun-
kában dolgozta fel. Még fontosabbak
utolsó utazásának tudományos ered-
ményei. *Posta* a magyar ősrégészet
leghivatottabb művelője. Kolozsvár
működésétől nagy lendületet várhat
Erdélyben nemcsak a tulajdonképeni
archaeologia, hanem az azt megelőző
praeistoria és az azt követő kultur-
történelem. Mindezen tanulmányok
rendkívül fontosak Erdély néprajzá-
nak ügyére nézve, mely *Postában*, ki
az Erdélyi Múzeum régiség-tárának is
igazgatója, bizonyára hathatós támogatót
nyerni.

Torma Zsófia, a tudósrégész hölgy,
ki világhírűvé tette a tordosi őskori
telepet, s kit a kolozsvári egyetem
közelebről a bölcsészet tiszteletbeli
doktorává avatott, nov. 14-én Szász-
városon meghalt.

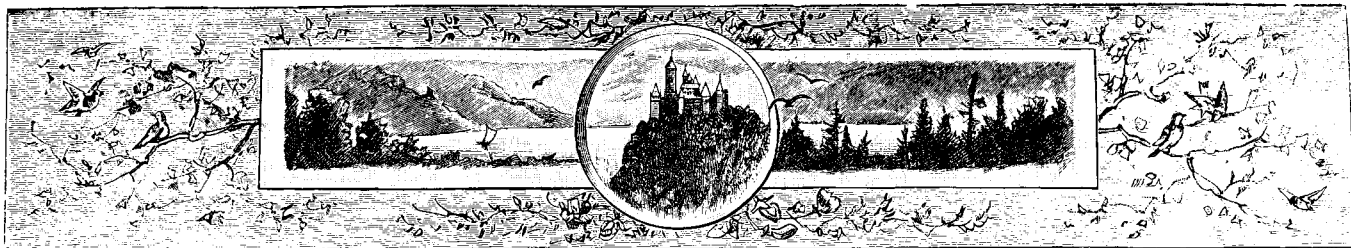
Csángó népdalok. *Papp* Árpád
dr. brassói ügyvéd évenként 20 frt
pályadíjat ajánlott fel azon hétfalusi
tanító részére, ki iskolájában az éne-
ket és különösen a csángó népdal-
okat a legjobban tanítja.

Német tudós Erdélyben. *Cicho-
rius* Konrád dr., a lipcsei egyetem
tanára, a berlini tudományos Aka-
demia megbízásából Erdélyben járt
hogy Dáciának Torma Károly és
Téglás Gábor által kinyomozott védő-
műveit tanulmányozza.

Boszorkány Korondon. *Biró*
Panna asszony özvegyiségében „csí-
nálmányok“-kal kereste kenyerét. Ez
annál inkább sikerült neki, mert ma-
napság is bőven talált hozzá hívőket
Korondon és a közeli falukban. Ha
valaki megbántotta egyik-másik „jám-
bor atyafit,“ Panna asszony úgy meg-
csinálta mint a pinty. Másfelől pe-
dig gondoskodott, hogy az illető
„megcsinált“-nak »baja ne történjék.«
Jó fizetésért „visszacsinálta“ s így
haszna kettős volt. Panna asszony
»mesterségei«-t a csendőrség felku-
tatta s az istálló alá rejtett »nagy-
erejű por“-t, hamut és szént tartal-
mazó csomagot, valamint az istállóba
seprőre kötött s számtalan boggal
ellátott cérnát a nagytüvel együtt
lefoglalták. Azután felkeresték Panna
asszonyt Korondon s nála is találtak
16 drb „jövendő-mondó“ kártyát és
ahhozvaló „szerencsetáblá“-t.

As erdélyi szászok eredetéről.
Az erdélyi szászok eredetének kér-
déséhez érdekes adatokat szolgálta-
tott *Keintzel* tanár és *Kisch* Gusztáv;
Keintzel szerint az erdélyi szá-
szok valamennyien (*Pauler* Gyula
kimutatta, hogy flamandokkal ve-
gyűlve) a Közép Rajna mellékéről,
pontosabban a Düsseldorf, Trier,
Wesel és a francia határ közötti
területről vándoroltak Erdélybe. E
terület magába foglalja az Eifel hegy-
séget, a Mosel folyó alsó részét és
a luxemburgi herczegséget. *Kisch*
Gusztáv Beszterczéről 1889-ben meg-
látogatta e vidéket, tanulmányozta
ott a nép nyelvét, szokásait stb. és
arra a meggyőződésre jutott, hogy
a beszterczei szászok nyelvjárása
határozottan közelebb áll a speci-
fikus felső német nyelvhez, mint a
többi erdélyi szászok nyelvjárásai;
másképpen azonban ezekkel közösen
bírnak a közép frank nyelv, különö-
sen a Mosel-vidéki frank nyelv jel-
lemző tulajdonságait s azért tulaj-
donképpen még mindig az alsó né-
met nyelvhez tartozik. Besztercze
az ő német nevét (*Bistritz*) a szláv
Bistricza (Sebes) folyótól vette
és középpontja a szászok nyelvén
Nösnerlandnak nevezett területnek.
Kisch a luxemburgi határon is ta-
lált egy völgyet, melynek *Nissenthal*
a neve és Luxemburgban, még az
Eifel-hegyekben számos falut, me-
lyeknek neveit Erdélyben Besztercze
vidékén szintén föl lehet találni.

**As erdélyi oláh közművelő-
dési egyesület** elhatározta, hogy
Nagyszebenben oláh nemzeti házat
épít, melyben többek közt oláh nép-
rajzi múzeumot is tervez.

A MÁTYÁSHÁZ ÜGYE.

Kolozsvár város május 18 iki közgyűlésén igen élénk vitát keltett a Mátyás király születési házának restaurálása kérdése. A nagy király emlékeztét kegyelettel őrző házra tudvalevőleg azt határozta volt a város, hogy restauráltatja 25.000 frt költséggel s átengedi a Kárpát-Egyesületnek néprajzi muzeum berendezésére. *Somodi István* biz. tag ezt a határozatot megfélebbezte azzal az okadatulással, hogy a folyton deficizzel küzdő s polgárait a végletekig megterhelő várostól kívánni sem lehet, hogy mikor saját hivatalait nem tudja elhelyezni, akkor egy muzeumnak átengedje a Mátyás király születés házát, a miben igazgató, ör. szolga vagy más czímen aztán sine kuráknak adnak lakást

E főlebbezés alapján a határozatot a miniszter megsemmisítette, mire a szakbizottságok ismét azt ajánlották, hogy az előző határozat mellett foglaljon állást a kommunitás.

E közgyűlésen az ügy illetén állását *Kossa Elemér* dr. aljegyző igen szabatosan ismertette, mire *Somodi István* fejtette föl a főlebbezésben is elfoglalt álláspontját.

Ellene a szakosztályok javaslatát *Sándor József* alelnökünk meleg, szép beszédben vette oltalmába.

Azon kezd, hogy Kolozsvárt már is mily kellemes benyomást gyakorol az idegenre a szépen rendezett tétér s tekintettel a város kedvező klimatikus viszonyaira is, idegen forgalmi, látogatási, turistasági szempontból mily szép jövője lehet a városnak, ha érdekességeiről, látnivalóiról gondoskodunk. Ebben a tekintetben előttünk lehet a példa Brassó városában is, melynek egyik legnagyobb gondja, hogy az ottani turistasági (Kárpát) egyesület támogatásával a várost emelje, az idegeneket vonzza, a látogatást kellemessé tegye. És kifizeti magát az ily irányban hozott áldozat anyagilag is, hiszen látjuk, hogy például Olaszor-

szágban egyes helyek lakossága majdnem a látogató idegenek után él s évről évre éppen ebből a tekintetből újabb összegeket költenek régi emlékek, ereklyék fentartására stb. Kolozsvár vároának a multból már csak az egy Mátyás-háza maradt fenn, melynek restaurálására hiába kértük az állam segélyét, a város közönsége magára maradt: ellenben őt terheli a tiszt, hogy a Mátyás-ház méltó fentartásáról országosan hazafias, nemzeti, kegyeletos történelmi és magasrendű erkölcsi szempontból gondoskodjék. Kötelezi őt erre, ő Felsőge I. Ferenc József király amaz emlékezetes kijelentése is, melyet e születési ház meglátogatásakor tett, hogy akkori használata: «nem sok kegyeletre mutatott egy nagy király emléke iránt.» A forrón szeretett Apostoli király eme kijelentése lett tudvalevőleg a restaurálás és az illető célra fordítás kiinduló pontja. kapcsolatban a Mátyás-szobor kérdésével, melyre az egész ország adta pénzét s idegen erkölcsi testületek is átengedték nekünk az általuk egy Mátyás-szobor számára gyűjtött pénzt.

Hogy pedig mily célra használathassék föl a kijavítandó ház, a fölött bizottsági, tanácsi, szakosztályi és közgyűlési tárgyalások és határozatok után a legjobban megállapodott már a város közönsége: midőn tekintettel Kolozsvárnak az erdélyi részben vezérvárosi jellegére egy oly kulturális cél jelölt ki, mely tárgyánál, hivatásánál fogva az erdélyi rész lakói, nemzetiségei közt a közeledést és a testvéri szeretetet ápolni a legalkalmasabb, a nélkül, hogy a városnak ezáltal az intézmény fontartása végett külön kiadásai lennének. A tervelt néprajzi muzeumot ugyanis a társadalom áldozatkészsége hozza már is létre; oly tisztelt alakok, mint özv. *Cserey*, a székely nemzeti muzeum megteremtője és *Gyarmathy Zsigáné* a Kalotaszeg nem.ője, gyűjteményük legszebb czikkeit ajándékozták oda;

már is — a kezdet elején — 3 szobára megy a beérkezett tárgyak tömege s védők gyanánt a legnépszerűbb és legmagyarabb *József* főherczeg és legmagyarabb *József* főherczeg ö Fenségének fia *József* Ágost áll a muzeum élén, az azt létesítő Erdélyi Kárpát-Egyesület védője pedig szintén *József* Ágost főherczeg, valóban ritka buzgalommal érdeklődik és vesz részt a mi erdélyrészi emez alkotásunk életében.

Ily előzmények, határozatok és intézkedések után már most azt a véleményt adta a kir. belügyminiszterium valamelyik referense, hogy a város fordítsa a — (nagy királytól és Rákóczi Zs. erdélyi fejedelemtől is minden adótól és tehertől mentesített) — házat valamely jövedelmező célra, tegye pl. bérházzá vagy ilyesmivé; s megokolva a véleményét, ötletszerűséggel vádolja a város közönségét, mely pedig annyi sok gond, oltadás és megfontolás után állapodott meg a fönti célban. Nem lehet az ily vélemény keletkezésének, melyet szóló homályosnak, obskurusnak nevez, az oka más, minthogy a város bizonyára majdnem minden indokolás nélkül tette meg a maga fölterjesztését: ellenben a főlebbező városi képviselő úr kétségtelenül nagyon is megokolta és kiszínezte, ha nem túlozta a maga ellenvetéseit. Hiszi azonban, hogy ha egy újabb fölterjesztés kellő indokolással megfelelő világosságot teremt, ez által az illető referens is más meggyőződésre jut s az óhajtott cél eléretik, a minek fontossága illusztrálásául még felhozza, hogy mily áldozatot és költséget fordít a külföld egyes nagy emberei emlékének (*Grillparzer*-szoba Bécsben, *Körner*-ház Drezdában stb.) fentartására, mert az a nevelő, közművelődési és erkölcsi hatás, mit így elérünk, minden lehető áldozatra méltó s miként szóló elzarándokolt a nagy emberek emlékét őrző ily helyekre: bizonyára eljönnek az ország fiai majd Kolozsvárra is, kivált ha még több látnivalónk és érde-

kességünk lesz, a mi a városnak csak fejlődését, anyagilag is gyarapodását idézi elő.

Javasolja egy újabb megokolt fölterjesztés készítését, ellenben a felelbező városi képviselőnek egy megjegyzésére személyes kérdésben kijelenti, hogy szót a tárgyi igazság követésében nem vezeti pártpolitikai szempont, hanem a logika, szeretet és erkölcsi felfogás.

Sándor József után Haller Károly dr., Nagy Lajos, Szvacsina polgármester beszéltek, mire a közgyűlés 18 szóval 17 ellenében azt a közvetítő javaslatot fogadta el, hogy a ház restaurálását ismételtén kimondotta, fölhasználása módjának a Kárpát-egyesület kérelme figyelembe vételével leendő megállapítására pedig a tanácsot utasította.

A Mátyás-ház restaurálása.
A Mátyás-ház építésére a közgyűlés által kiküldött bizottság aug. 25 én délután ülést tartott a városházán. Szvacsina Géza polgármester elnökle mellett. Az ülésen részt vettek Szádeczky Lajos dr., Posta Béla dr., Ferenczi Zoltán dr., Békésy Károly dr., Pákey Lajos, Póczy Mihály, Farkas Árpád dr. és Debreczeni Balázs. Az ülés fő tárgya a házfedél burkolási anyagának a megállapítása volt; Posta Béla egyetemi tanár előterjesztése s az általa bemutatott tervezetek alapján abban állapodott meg a bizottság, hogy a mérnöki hivatal elkészít egy pár színes fedélminta-lapot, melyek a bizottság elé fognak terjesztetni végleges megállapodás végett. Az ülés behatóan foglalkozott az épület korszerű átalakítási munkálataival is, mely kérdéshez hozzászóltak: Posta Béla dr., Békésy Károly dr., Ferenczi Zoltán dr. és Szádeczky Lajos. Szádeczky egyuttal kijelentette, hogy az országos műemlék-bizottság Szendrey János dr. jelentésére a napokban leküldi Sztéhló és Gyalos műépítészeket az épület megvizsgálása végett és akkor e kiváló szakemberek a bizottságot működésében támogatni fogják. A bizottság gyűlés után a helyszínére is kiszállott és beható vizsgálat alá vette az átalakítási munkálatokat. — A mérnöki hivatal elkészítvén a fedélmintajapokat, a szakbizottságok a nyár folyamán Nagy Mór dr. polgármester helyettes elnökle alatt együttes ülést tartottak, melyen a Mátyás király születési háza fedél burkolati

anyagát véglegesen megílapították. Az ülésen a szakbizottsági tagok közt mint szakértők részt vettek Posta Béla dr. és Szádeczky Lajos dr. egyetemi tanárok is, kiknek szakvéleménye alapján a bizottság végleg megállapította, hogy a Mátyás-ház fedele színes (mázos) cseréppel fedessék be. A közgyűlés annak idején szintén kimondta, hogy a fedél színes cseréppel burkoltsék és így a mostani megállapodás csak annak végrehajtását eredményezi. A munkálat költségei 3197 frtra fognak menni, mely összeg az átalakítási munkálatokra előirányzott 25 ezer frtban fedezetet nyer. A szakbizottságok egyuttal javasolják, hogy az átalakítási munkálatokra kiküldött albizottság Feilitzsch Arthur br., Sándor József és Posta Béla dr. tagokkal egészítsék ki s a munkálatok további teljesítése ügyében a reá ruházott hatáskör keretén belül intézkedjék.

BIZOTTSÁGI ÜGYEK.

Folytatólag közöljük a néprajzi kiállítási bizottság gyűléseiről szóló tudósításokat. Ezek a tudósítások részletesen tájékoztatnak mindenről, ami a Kárpát-Múzeumra és az ezzel kapcsolatos néprajzi kiállításra vonatkozik. A tudósításokat a febr. 28-án tartott gyűlés második részével kezdjük meg, első részét t. i. múlt számunkban már közöltük.

A kiállítási bizottság ülése febr. 28-án.

Az előadó fölveti az eszmét, hogy mivel el van határozva egy oláh szoba berendezése, s mivel Apahidáról már annyi oláh tárgyunk van, hogy könnyen kiegészíthető egy teljes szoba-berendezéssel, esetleg apahidai oláh szoba rendeztessék be, ha majd nem lenne kilátás arra, hogy tipikusabb és érdekesebb oláh szobát kapjunk.

Fölmerült észrevételek fonalán megjegyzi az előadó, hogy a kiállításra való gyűjtést természetesen egészen rendszeresen, előzetes terv szerint kell végezni; azonban ezt a tervet nem lehet megállapítani mindaddig, míg a bizottság nem tudja,

mire számíthat a törvényhatóságok és a közönség részéről. A nagyobb tárgyak rendszeres, tömeges gyűjtését pedig nem lehet teljes erővel megkezdeni mindaddig, míg a kellő elhelyezésre nem áll elegendő és megfelelő hely rendelkezésünkre.

Az elnök kiemeli, hogy a gyűjtésnél egyelőre főképp a kiállítás tartandó szem előtt, tehát inkább tetszetős és vonzó tárgyak szereztessek, melyek kedves látványt nyújtanak a laikusnak is és megkedveltetik a néprajzot a nagy közönséggel. Általánosan helyeseltetik.

Elnök jelenti, hogy Gyarmathy Zsigmondné a múzeum számára igen érdekes kalotaszegi varrottas-gyűjteményt adományozott, melyet a tervezett matiné után fog beküldeni. Ugyancsak Kelemen Adámné szül. Hints Ilona egy szarvas alakokat ábrázoló régi székely varrottast kölcsönzött a kiállítás számára. Köszönettel veszi a bizottság.

Péntek György beküldötte a kalotaszegi butorok készítésének költségvetését. A bizottság tudomásul veszi és megrendeléseit ez alapon annak idején meg fogja tenni.

Ezzel az ülés véget ért.

A kiállítási bizottság ülése márcz 7-én.

A múlt ülés jegyzőkönyve hitelesítettvén, főtítkár jelentést tesz az abban foglalt határozatok végrehajtásáról.

Az elnök jelenti, hogy illetékes helyről biztosítást nyert a kiállítási oláh szoba berendezése iránt, hogy a székely múzeum részéről messze-menő ígéretet vett a kiállítás támogatására nézve, hogy özv. Cserey Jánosné a székely szoba berendezésére nézve biztató levélben nyilatkozott újból. Igen örvendetes tudomásul szolgál.

Az elnök jelenti továbbá, hogy az államvasutak igazgatósági elnökéhez folyamodvány intéztetett a Vágó-féle fényképek Erdélyre vonatkozó sorozatának a Kárpát-Múzeum számára való átengedése iránt.

A főtítkár előterjeszti az Erdélyi gazdasági egyesületnek a bizottság kérése tárgyában hozott határozatát, melynek értelmében az elnökséget megbizta, hogy az ügyben megfélelően járjon el.

Az előadó megbizatik, hogy speciális felhívást és tájékoztatást szerkesztszen a gazdasági tárgyak gyűjtésére nézve.

Az előadó bemutatja a gyűjtemény korrekturnáját. Megállapítatik a múzeumi alapítványi és tagsági díjakra vonatkozó záradék, melynek tárgya annak idejében az E. K. E. közgyűlése elé lesz terjesztendő.

Az előadó előterjeszti a néprajzi gyűlés dolgában az iskolai igazgatóságokhoz intézendő indokolt megkeresés szövegét, mely helyes-

éssel folytatják; előállítására és szétküldésére az iroda kéri fel.

A főtitkár előterjeszti az *Orosz-féle* gyűjtés számbavételének ügyét. Némely tárgy nem találtatott elég megfelelőnek. A főtitkár fölkereti, hogy ez ügyben tárgyalásokat folytasson a gyűjtővel.

Az előadó jelentést tesz a vallás- és közoktatásügyi és a kereskedelmi miniszteriumokban a múzeum érdekében tett lépéseiről. Fölkereti, hogy mindkét irányban memorandumszerű kérvényt szerkesszen.

Az előadó bemutatja dr. *Halász Ignác* egyetemi tanár nevének a néprajzi múzeum javára felajánlott nagybecsű ajándékát, egy legalább 100 éves gyönyörű székelly selyemhímzést, jellegzetes pávaalakokkal. Figyelmeztet a rendkívül érdekes hímzésre és technikájára. Indítványozza, hogy a bizottság hálás köszönetet szavazzon az adakozónak. A bizottság lelkesen fogadta az indítványt s a köszönő irat még az ülésből kiállítatott.

A kiállítási bizottság ülése márcz. 22.

A múlt ülés jegyzőkönyve hitelesítettván, az előadó a maga és *Vikár Béla* nevében javaslatot tesz az iránt, hogy az erdélyi népek legjellemzőbb dallamai, nótái, meséi stb. fonográffal rendszeresen felvétessenek s a párisi világiállításán bemutatassanak. A bizottság elvben helyesli az indítványt és az ügyet a realizálás tekintetéből az E.K.E. párisi kiállítási bizottságához teszi át.

Az előadó jelentést tesz arról, hogy f. hó 19—21-én *Bánffy-Hunyadon* időzött, a kiállítás kalotaszegi része érdekében. *Gyarmathy Zsigmond* néval megállapodtak egy husvét után tartandó kalotaszegi néprajzi matinéra nézve, melynek tárgyai volnának: 1. Kalotaszeg néprajzi helyzetéről tájékoztatás. Erre Kalotaszeg néprajzi monografiájának megírója, *Fankó János* dr. kérendő föl. Ha nem sikerülne őt megnyerni, *Herrmann Antal* tájékoztatna Kalotaszeg általános néprajza iránt. 3. Kalotaszeg magyar népköltése, fonográf mutatványokkal. Erre *Vikár Béla* nyerendő meg. 3. A kalotaszegi varrottasról. Tanulmány *Gyarmathy Zsigánétól*. Ennek fölolvására *Gajzágó Antalné* kérendő föl. 4. *Gyarmathy Zsigmond* né magyarzatokkal bemutatja a kalotaszegi régi néprajzi tárgyakat. A bizottság elfogadja a programot.

A főtitkár jelentést tesz az *Orosz Endre* néprajzi gyűjtése ügyének elintézését illetőleg. Tudomásul vétetik.

A főtitkár bemutatja kalotaszegi régebbi kancsók azon érdekes nagyobb gyűjteményét, melyet *Mol-*

nár József rajztanár ajándékozott a Kárpát-Múzeumnak. Hálás tudomásul vétetik. A főtitkár bemutatja az iskolai igazgatóságokhoz intézett felhívásra érkezett első választ, a kolozsvári r. k. főgimnázium igazgatójának rendkívül meleg, lelkes átiratát. Örvedetes tudomásul vétetik.

Az elnök előterjeszti *Gyarmathy Zsigmond* néának hozzá intézett levelét. Régi értékes varrottasokat szánt a Kárpát-Múzeumnak, melynek számára más régi kalotaszegi néprajzi tárgyakat is sikerült megszerezni. Az előadó jelenti, hogy már látta ez érdekes tárgyakat. A bizottság nagy hálával fogadja a nagylelkű adományt és kérdésére tudósítja az adományozót, hogy a tárgyak az E. K. E. főtitkárságához küldendők.

Az elnök felolvassa *Torma Zsófia* levelét, melynek értelmében a tudós nő most nem tarthat fölolvast, de nagy érdeklődéssel van a Kárpát-múzeum ügye iránt.

Az elnök jelenti, hogy a *Mátyás-ház* bizottsága hajlandó a restaurálásnál figyelembe venni a kiállítási bizottságnak az átalakítás kisebb részleteire vonatkozó, a múzeumi cél által indokolható észrevételeit, és a bizottságot felszólítja, hogy ez észrevételeket írásba foglalva terjessze elé. A bizottság a helyszínén megjelentő új szemle alapján fogja megtenni megjegyzéseit.

Az előadó említést tesz arról, hogy *Veress Ferenc* veterán fényképésznek, a fonográfia terén úttörő feltalálónak, páratlanul becses régi fényképsorozatai vannak Erdélynek általa felvert legnevezetesebb helyeiről, ugyszintén népmonda-gyűjtései és egyéb néprajzi értékű tárgyai. A bizottság megbizva az előadót, kérje meg *Veress* e tárgyaknak a Kárpát-múzeum, vagy legalább a kiállítás céljaira való átengedése.

A kiállítási bizottság ülése márcz. 28.

Márki Sándor dr. megnyitván az ülést, bemutatja és üdvözi a rumén közművelődési egyesület titkárát, *Diakonovics Kornél* drt, a ki a néprajzi kiállítás oláh szobájának berendezése érdekében van itt. Örömeinek ad kifejezést, hogy a testvéregyesület az E.K.E. hazafias felkérését oly előzékenyen fogadta, és reméli, hogy együttes közreműködéssel sikerülni fog maradandó becsű alkotást létesíteni.

Főtitkár jelenti, hogy az egyesület *Szádeczky Lajos* dr. vezetésével tiszteltgett *Hegedüs Sándor* kereskedelmi miniszternél, aki a legszivebben megígérte a Kárpát-Múzeum támogatását, hasonlóképp tárgyaltak *Szterényi József* min. osztálytanácsossal is a támogatás részletei ér-

dekében. Örvedetes tudomásul szolgál.

Főtitkár bemutatja a belügyminiszter leiratát, melyben értesíti az egyesületet, hogy az erdélyi néprajzi kiállítás érdekében megindított mozgalmat az erdélyi vármegyék főispánjainak figyelmébe ajánlotta, kijelentvén egyben, hogy maga is kívánatosnak tartja ezen nemzeti intézmény megalkotását. A bizottság a miniszter leiratát örvedetes tudomásul vette.

Főtitkár jelenti, hogy az oláh szoba berendezésére a rumén közművelődési egyesület kéretett fel. Az egyesület ennek következtében ide küldötte titkárát, hogy a részletekről tájékozódjék. *Diakonovics Kornél* dr. jelzi, hogy mielőtt e tárgyban egyesületének javaslatot tenne, némi felvilágosításokra van szüksége, ezt megkapván, a jövő havi gyűlésből részletesen fognak válaszolni.

Elnök köszöni a figyelmet és a szükséges felvilágosításokat megadja.

Felolvasták aztán a M. Á. V. igazgatóságának iratát, melyből örömmel értesült a bizottság, hogy az igazgatóság a múzeum részére átengedte a *Vágó-féle* érdekes fényképi felvételeket.

A Magyar Nemzeti Múzeum igazgatósága megküldte kezelési nyomtatványait és megfelelő tartókat és bábukat bocsát rendelkezésre. A további intézkedéseket e tárgyban az elnökségre bízták.

Versényi György dr. tett jelentést végül a kalotaszegi matiné ügyében, melylyel az ülés véget ért.

A ülés után a bizottság tagjai az oláh közművelődési egyesület kiküldöttjével együtt maradtak és részletesen megbeszélték a teendőket.

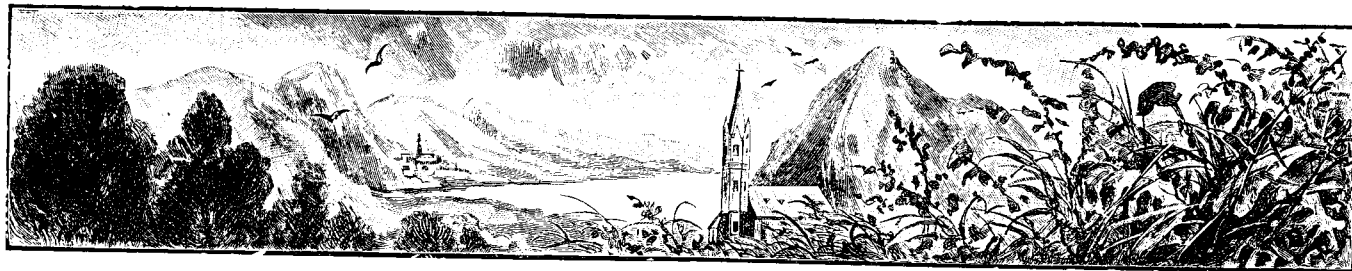

A kiállítási bizottság ülése ápril 18-án.

Az utolsó két ülés jegyzőkönyveinek hitelesítése után a főtitkár előterjeszti a vallás- és közoktatásügyi miniszter leiratát, melylyel tudósítja az egyesületet, hogy körrendeletben felhívta az összes erdélyi részek iskoláinak vezetőit a E.K.E. néprajzi gyűjtésének tevékeny támogatására. Örvedetes tudomásul szolgál.

A főtitkár előterjeszti a kolozsvári keresk. és iparkamara átiratát, melyben készségesen felajánlja segítségét a Kárpát-múzeum számára való gyűjtésben. Köszönettel fogadtatik.

A főtitkár előterjeszti az erdélyi rumén közművelődési egyesület át-

iratát, mely szerint ez nem vállalkozhatik a Kárpát-muzeum oláh szobájának berendezésére, okul adván, hogy maga is néprajzi muzeum alkotásának tervével foglalkozik.

A bizottság sajnálattal veszi tudomásul az elhatározást, azon felfogásnak adván különben kifejezést, hogy az a körülmény, hogy a rumén egyesület maga is gyűjt néprajzi tárgyakat, csak megkönnyítené azt, hogy e tárgyakkal ideiglenesen, csak a kiállítás tartamára, berendezze a Kárpát-muzeum rumén szobáját. Egyéb körülményeknél fogva azonban nem látszott ajánlatosnak a tárgyalásoknak ilyen irányban való folytatása. A bizottság azonban arra fog törekedni, hogy esetleg más rumén tényezőket nyerjen meg az e tárgyban való közreműködésre.

Herrmann Antal előadó előterjeszti a behatóbban megokolt kérényt, melyben az E.K.E. arra kéri a m. kir. miniszterelnököt, hogy a legközelebbi államsorsjáték jövedelméből megfelelő részt juttasson a Kárpát-muzeum céljára. A bizottság megjegyzi nekikül magáévá teszi a szövegést és a központi irodát felkéri az ügy intézésére.

Az előadó jelentést tesz a muzeum számára újabb begyűlt következő tárgyakról:

1. Gyarmathy Zsigáné révén Bokor Ilona, a helyi tanítónő-képző intézetnek Bánffy-Hunyadról származó növényeké igen értékes kollekcziót ajándékozott értékes és ritka régi kalotaszegi néprajzi tárgyakból, igérvén, hogy az ilyenmő adományok sorozatát folytatni fogja. E tárgyak a kalotaszegi szoba kiváló érdekességei közé fognak tartozni. A bizottság hálával fogadja az ajándékot és mind az ajándékozónak, mind a közbenjárónak köszönő levelet küld.

2. Kovács Géza jegyző közbenjárására ifj. Kovács Imre, kézműves-remetei birtokos az aggancsból készült régi puskaportartóknak egy ritka szép és becses példányát ajándékozta a muzeumnak. A bizottság megköszöni a közbenjárónak eredményes buzgalkodását és az ajándékozónak írásban fejezi ki háláját.

3. Kovács Gézáné urnő egy pillangó-lemezzel díszített igen szép és értékes oláh női inget s hozzá való pénzes nyakéket ajánlott fel a muzeumnak. A köszönő levél még ez ülésből kiállittatik.

4. Orosz Endre beszállította az egy

fatörzsből vajt lélekvesztőt, melyet a legközelebbi ülésen a gyűjtő maga fog ismertetni.

Az előadó jelenti, hogy a budapesti szereplők elfoglaltsága miatt a kalotaszegi néprajzi matiné május havára halasztatott.

A kiállítási bizottság ülése április 25-én.

A Kárpát-Muzeum érdekében a belügyminiszter körirattal hívta fel az erdélyi vármegyék főispánjait, hogy az E.K.E.-nek e tárgyban kibocsátandó felhívásait és megkereséseit kellő figyelemmel intézzék el. Elsőnek e köriratra és az egyesületnek megkeresésére úrmősi Maurer Mihály cs. és kir. kamarás, brassó-vármegyei főispán válaszolt a következőkép:

Folyó hó 5-én 147—99. sz. alatt kelt megkeresésére van szerencsém a nagyságos elnökséget tisztelettel értesíteni, hogy az erdélyi néprajzi kiállítás és Kárpát-Muzeum létesítése érdekében megindított üdvös mozgalom támogatása iránt kibocsátott felhívását az ahhoz csatolt gyűjtőívvel együtt a vármegye alispánjának adtam ki azon utasítással, hogy ezen hazafias mozgalmat teljes befolyása érvényesítésével mozdítsa elő s a kellőleg köröztetendő gyűjtőívben gyűjtéseket eszközöljön. Magam részéről pedig kedves kötelességemnek fogom tartani a megindított mozgalmat minden tehetséggel elősegíteni. Kiváló tisztelettel: Brassó, 1899 április hó 19-én, Maurer Mihály, főispán.

Mende Bódog Budapestről értesíti az E.K.E.-t, hogy a kereskedelmi muzeumban levő néprajzi bábukat szívesen átengedi az E.K.E. néprajzi muzeumának javasolja, hogy ez iránt kérés intéztessék a kereskedelemügyi miniszterhez. Megjegyzi különben, hogy a bábuk régi erdélyi típusokat és viseleteket tüntetnek föl, főképen nagyszebenieket és brassóiakat. A bizottság a javaslat értelmében határoz.

Felolvassák a szeben szász honismertető egyesület átiratát, melyben jelzi, hogy készséggel fogja az E.K.E.-t a szász szoba berendezésében támogatni. Az előzékeny és szíves hangú átiratot a bizottság örömmel veszi tudomásul.

Elnök jelenti, hogy a kereskedelmi miniszterium által kilátásba he-

lyezett segély megadása iránt a kérényt legközelebb megszerkeszti. A segélyt a bizottság a régi háziipari minták összegyűjtése címén kéri.

Herman Ottó a nyáron pásztorélet tanulmányozására Erdélyben 2 heti tanulmányútat tesz. A bizottság szívesen fogja a nagy tudóst útjában támogatni.

Elnök jelenti, hogy az Erdélyi Muzeum a város kérésére átengedte a muzeumnak a Báthory-házból megszerzett kandallót, tulajdonjogának fentartásával. Örvendetes tudomásul szolgál.

A kiállítási bizottság ülése május 3-án.

A főtitkár előterjeszti a Székely Nemzeti Muzeum átiratát, mely szerint ez legnagyobb készséggel támogatja a kiállítás ügyét. Örvendetes tudomásul szolgál. A tárgyak kiválogatására az elnök és előadó felkértek, hogy személyesen járjanak el.

Főtitkár jelenti, hogy a Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat vállalkozott a hunyadmenyei szoba tárgyainak összegyűjtésére, már több tárgy össze is gyűlt. A bizottság köszönetét fejezi ki a buzgó támogatásért és felkéri a testvéregyesületet, hogy alkalomadtán rendezzen a hunyadmegyei néprajzi tárgyakról felolvasást is a meetingben.

Felolvassák Szolnok-Doboka vármegye főispánjának, Maros-Vásárhely városnak és Hunyadmegyének átiratát, melyekben jelzik, hogy az egyesület részére fényképi felvételeket készíttetnek. Köszönettel tudomásul szolgál.

Előadó indítványozza, hogy a Mátyás-szoba leleplezése alkalmából etnográfiai jelelő felvonulás rendeztessék Erdély összes népelemeinek részvételével. E célból annak idején felkérendő az ünneprendező-bizottság, hogy e felvonulást vegye fel programjába és rendezésével bizza meg az E.K.E.-t. Helyesléssel fogadja a bizottság.

Előadó indítványozza, hogy az erdélyi főpapokhoz felkérés intéztessék abból a célból, hogy a papságot hívják fel a Kárpát-Muzeum ügyének előmozdítására. Elfogadják.

A kalotaszegi matinét a bizottság május 7-én (vasárnap) óhajta meg tartani. A rendezéssel a főtitkári hivatalt megbízzák.